

WYPISÓW NIE ZROBIONO

tot. VN

AK
KG
Kedyu

++
MATERNOWSKA Iofia

ps. "Li", "Przemysława"

(1900 - 1990)

1050

1653/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

MATERNOWSKA *Łofia* .....

ps. "Zi" "Przemysław" .....

.....

I./1. Relacja ✓ *k. 14, s. 1-15*

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora ✓ *k. 5, s. 1-7*

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ *k. 6, s. 1-9*

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ... —

IV. Korespondencja —

.....

.....

.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

VI. Fotografie ✓ *ksewo pkt. I/1 s. 8, pkt. II, s. 1, 8*

I/1 Relacje

- Życiorys własny, W-wa 1987, mps, kopia, k. 1, s. 1
- Biogram oprac. przez B. Otwinowską, 1999, mps, kopia, k. 1, s. 2-3
- Biogram oprac. przez E. Zawacką i J. Kwoźniak, mps, kopia, k. 3, s. 4-7
- Biogram oprac. przez M. Suleję i W. Misztala mps, rleps, oryg., k. 4, s. 8-11
- Biogram, brak autora, [b.d.], mps (oryg. + ksero), k. 2+2, s. 12-15

Zofia Maria MATERNOWSKA
ul. Felińskiego 14 m.1
01-513 Warszawa

1/11

Ż y c i o r y s

Urodziłam się 19.01.1900r w Krukienicach /ZSRR/ jako córka Teofila i Eugenii z d. Rymańskiej, Maternowskich.

Gimnazjum ukończyłam we Lwowie zdając maturę w 1918r, studia lekarskie na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie, otrzymując dyplom lekarza w 1928r a dyplom doktora medycyny w 1938r.

W czasie studiów i po otrzymaniu dyplomu lekarza, do roku 1932 pracowałam jako asystent Uniwersyteckiej Kliniki Pediatricznej we Lwowie, a następnie w latach 1932-1938 jako lekarz zakładów dziecięcych w Borysławiu /Dom niemowląt, Ochronka, Przychodnia dla dzieci chorych, Ambulatorium dla dzieci zdrowych, Przychodnia przeciwgruźlica dla dzieci/.

W 1938r przeniosłam się do Warszawy ze względów rodzinnych i rozpoczęłam pracę w Domu Boduena /obecnie Państwowy Dom Małych Dzieci przy ul. Nowogrodzkiej 75/, jako kierownik filii tego Domu w Klarysewie pracując na tym stanowisku do 1943r. Po wojnie powróciłam do pracy lekarskiej w Domu Boduena /Państwowym Domu Małych Dzieci/ na poprzednie stanowisko pełniąc równocześnie funkcję ordynatora filii w Powsinie i Konstancinie do 1949r.

Następnie kilka lat /1955-1961/ do przejścia na emeryturę pracowałam w Instytucie Matki i Dziecka /ul. Kasprzaka 17a/ na stanowisku adiunkta, a po przejściu na emeryturę w Domu Dziecka na Woli /1961-1971/.

W latach okupacji niemieckiej 1939-1945r pełniłam służbę w szeregach: "Służba Zwycięstwu Polski"/SZP/, "Związek Walki Zbrojnej"/ZWZ/, "Armia Krajowa"/AK/, pod pseudonimem "Przemysława":
1939 r - łączniczka w I Oddziale Organizacyjnym DG SZP,
1940, 1941, do września 1942 - łączniczka w I Oddziale KG ZWZ,
od października 1942, 1943, do sierpnia 1944 - kierowniczka łączności konspiracyjnej wewnętrznej Komendy Kedywu przy KG AK, oraz nadzór w pionie sanitarnym Kedywu,
w Powstaniu Warszawskim 1944r od sierpnia do kapitulacji Żoliborza
- służba lekarska w Szpitalach polowych Grupy Północ AK na Starówce.

Zofia Maternowska
Zofia Maternowska

Warszawa, dnia 30 czerwca 1987r.

Maternowska Zofia, „Zi”, „Przemysława”, kpt.,
c. Teofila i Eugenii z Rymańskich, ur. 15.01.1900 w Krukienicach, pow. Mościska, woj. lwowskie. We Lwowie ukończyła gimnazjum im. J. Słowackiego, gdzie była druhną w organizacji harcerskiej. Ukończyła studia na wydziale medycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała społecznie w ochronie zorganizowanej dla dzieci legionistów, a w r. 1919-20 pełniła służbę żołnierską w czołówce sanitarnej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej WP. W tym czasie jej matka była zaangażowana w Związku Strzeleckim, a siostra Irena w POW. Zofia ukończyła studia na wydziale medycznym UJK we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. Przez kilka lat pracowała jako asystentka w klinice pediatrycznej prof. Franciszka Groera. W r. 1933 została kierowniczką Ośrodka Zdrowia i równocześnie miejskim lekarzem szkolnym w Boryslawiu. W pracach społecznych była członkiem Związku Rezerwistek, a okresowo jego przewodniczącą, członkiem zarządu PCK, i in. W r. 1938 przeniosiła się do Warszawy, obejmując do r. 1942 kierownictwo Domu Małego Dziecka w Klarysewie pod Warszawą.

W r. 1939 przystąpiła wraz z siostrą Ireną Maternowską (prof. UW) do pracy konspiracyjnej w ZWZ-AK. Siostra jej, lekarz weterynarii, działająca w Biurze Studiów Środków Walki Sabotażowo-Dywerysyjnej Związku Odwetu KG ZWZ, zostaje aresztowana 22 kwietnia 1941 i umiera na Pawiaku 4 czerwca 1941 roku. Zofia pracuje w harcerskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom, a od jesieni 1942 zostaje szefem Oddziału Kedywu KG-AK (tj. łączności wewnętrznej Kedywu). W funkcji tej wykazała wielkie zdolności organizacyjne. Współpracowała z Haliną Tomaszewską „Małgorzatą”. W czasie Powstania przeszła na własną prośbę do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosława” na Woli i na Stawkach, a następnie na Starówce - szpitala na Krzywym Kole 4 i na Długiej 23. Po ewakuacji Zgrupowania Radosława do Śródmieścia dr „Przemysława” - jako komendant szpitala na Długiej pozostaje z rannymi. Szpital został częściowo zbombardowany w nocy 1-2 września, a następnego dnia zajęty przez Niemców. Rannym i personelowi lekarskiemu groziło wymordowanie (tak jak w innych szpitalach powstańczych - np. przy ul. Długiej 7, w szpitalu Maltańskim czy w Instytucie Gruźlicy na Płockiej). Jedynie dzięki zaświadczeniu leczonych żołnierzy Wehrmachtu o udzieleniu im starannej opieki szpital uniknął tego losu. O postawie dr Maternowskiej, jej ofiarności i dobroczynnemu oddziaływaniu na rannych zachowało się kilka wspomnień (J. Stępniewskiej, St. Wierzyńskiego, C. Sadowskiego, Al. Kamińskiego). Uratowała m.in. ciężko rannego „Radosława”: „Został ranny w czasie natarcia na Stawki. Brat jego „Niebora” w chwili gdy chciał podnieść rannego sam dostał kulę w głowę i poległ na miejscu. Obecna przy tym nieodstępna doktor Przemysława z największym narażeniem się ściągnęła Radosława gdzieś do bramy, opatrzyła i dostarczyła do szpitala Jana Bożego.” (dr Cyprian Sadowski, „Skiba”).

W szpitalu na Długiej leżał ciężko ranny szef sztabu Kedywu KG AK Wacław Piotr Janaszek „Bolek”. Poinformował on kpt. „Przemysławę” - dr Maternowską o miejscu przechowania archiwum uporządkowanego przez niego archiwum Kedywu (w Miłosnej u pani Turczynowej) i o tym, że jest drugą osobą wtajemniczoną na ten temat poza ppor. Sewerynem Skowrońskim „Anatolem”. Zlecił nadto, żeby w razie potrzeby przejęła Archiwum od „Anatola” i przekazała je właściwym władzom. Mjr „Bolek” zginął w czasie Powstania. „Anatol” w kwietniu 1945 r. skontaktował się z „Przemysławą” w celu przekazania jej archiwum. Dokonało się to w czasie ośmiu spotkań w maju tegoż roku. Zbiór wypełniał ok. 2 dużych plecaków. W tym samym roku „Anatol” zginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Jedyną depozytariuszką archiwum została „Przemysława”. Ukryła je pierwotnie w swoim mieszkaniu w Pruszkowie, a jesienią 1945 zdeponowała u przyjaciół. Była bowiem ponownie w konspiracji - w „NIE”, w DSZ i w WiN-ie, gdzie pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej. Ostrożność okazała się w pełni umotywowana, bowiem wkrótce została

aresztowana (zapewne w związku z ujawnieniem I Komendy WiN-u). Zwolniona w grudniu 1945 przejęła ponownie archiwum wraz z innymi rzeczami, zdeponowanymi u przyjaciół i przechowywała je w swoim mieszkaniu w Klarysewie pod nr 27 - powróciła bowiem do pracy w Domu Małego dziecka im. ks. Bodouena. Ponieważ jednak nadal czuła się zagrożona, odnowiła kontakt z Zygmuntem Ziemięckim „Gałązka”, dowódcą kompanii batalionu „Miotła”, który organizował ówczesnie przerzut swój i mec. Stanisława Jagusza z NKW PSL do Wielkiej Brytanii, prosząc by przewiózł również archiwum Kedywu. Przekazała mu je w kwietniu 1949, sygnując uprzednio każdy dokument swoim pseudonimem „Przemysława” (żeby uniknąć włączenia do archiwum nie należących do niego dokumentów). 22 września 1949 Maternowska została ponownie aresztowana. W trakcie 11 protokołowanych przesłuchań w MBP była cały czas przepytwana o miejsce przechowania archiwum. - Odpisy tych protokołów znajdują się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli w Warszawie. - Odpowiadała, że nie zna tego miejsca, a po pewnym czasie oświadczyła, że całe archiwum osobiście spaliła. Tymczasem, w ponad trzynaście i pół miesięcy po jej aresztowaniu został ujęty również „Gałązka” wraz z archiwum i towarzyszącymi mu osobami - wcześniej nie udawało mu się zrealizować przerzutu. Dopiero w czasie dwunastego przesłuchania, 3.02.1951 oficer śledczy pokazał „Przemysławie” dokumenty z archiwum z jej własnym podpisem. Musiała przyznać, że je rozpoznaje i rozumiała, że „Gałązka” wpadł wraz z archiwum. Została skazana przez WSR w Warszawie z dnia 12.04. 1951 na karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i honorowych na 5 lat oraz przepadek mienia, z uzasadnieniem, że „trwała w działalności kontrrewolucyjnej, przechowując archiwum Kedywu, a następnie chcąc go (sic) przekazać wrogim Polsce Ludowej ośrodkom zagranicą”. NSW w dniu 25.06 1951 wyrok ten zatwierdził. Wyrok odbywała na Mokotowie, w Inowrocławiu i Fordonie. W więzieniu, zwłaszcza w okresie śledztwa dr Maternowska opiekowała się w miarę możliwości słabszymi i chorymi koleżankami, a także prowadziła w celi wykłady z zakresu medycyny. Po złagodzeniu wyroku kolejno do 10, a następnie do 5 lat więzienia została zwolniona w r.1956.

W dniu 10 lipca 1958 r. odbyło się posiedzenie Izby Karnej Sądu Najwyższego, która orzekła, że „nic nie wskazuje na to, by posiadanie archiwum w jakimkolwiek stopniu mogło przyczynić się do usiłowania dokonania przemocą zmiany ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Godzi się zaznaczyć, że ustawodawca nie przywiązywał do tego rodzaju materiałów żadnej szczególnej wagi, skoro nawet od ujawniających się z mocy przepisów o amnestii kontrrewolucyjnych działaczy nie wymagał złożenia dokumentów, pism, czy innych materiałów należących do związków przestępczych.” W rezultacie, orzekając obrazę przepisów materialnych w wyrokach 1 i 2 instancji, Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej Maternowską uniewinnił. Przed przejściem na emeryturę dr Maternowska była przez wiele lat lekarzem specjalistą w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Zmarła ..... Za swoją pracę w czasie okupacji i Powstania Warszawskiego dr Zofia Maternowska została odznaczona Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Archiwum Kedywu zostało potraktowane jako część materiału dowodowego w procesie gen. Emila Fieldorfa i wraz z aktami jego sprawy znalazło się w Archiwum Sądów Wojskowych.

/Oprac. B.O. na podstawie: materiałów znajdujących się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli; - M. Ney-Krwawicz, Komenda Główna AK, s.449; A. Zagórski, Schemat organizacyjny WiN-u, cz.II w ZH WiN-u nr 2, s. 51 /tu błąd w brzmieniu nazwiska, stąd w przypisie: „brak bliższych danych”; A. Rószkiewicz-Litwinowiczowa, Trudne decyzje, s.183 i passim; H. Zakrzewska „Beda”, Niepodległość ... s.129 i passim; lista z Fordonu; Lista więźniarek Inowrocławia, „Nike” nr 23. /

autorka Barbara Otrębowska

Biogram opracowany
z uwagami T. Friedel

mez E2 i D. b. do II tomu „Słownika UK Kobiół”
24 VII 05

I/1/4

MATERNOWSKA Zofia Maria (1900-1990), członkini POW, uczestniczka obrony Lwowa, lekarz pediatra, jako „Zi”, „Przemysława” łączniczka Oddziału I Dowództwa Głównego SZP, potem KG ZWZ, od 1942 szef łączności wewnętrznej Kedywu KG AK, w Powstaniu w Zgrupowaniu „Radosław”; czynna jako szef łączności wewnętrznej Obszaru Centralnego „NIE”, DSZ i WiN, więźniarka UB, po zwolnieniu lekarka

Zofia Maria Martenowska urodziła się 15 I 1900 w Krukienicach k. Lwowa w rodzinie krawca Teofila i urzędniczki Eugenii z d. Rymańska. Miała starszą siostrę Irenę i brata Tadeusza. W 1918 ukończyła Gimnazjum im. J. Słowackiego we Lwowie, należała tam do harcerstwa. W tymże roku rozpoczęła studia rolnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w 1919 przeniosła się do Lwowa na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza. Od 1916 do 1920 jako członkini Koła Żeńskiego Młodzieży Szkolnej przy Lidze Kobiet Pogotowia Wojennego pracowała w Ochronce dla Dzieci Legionistów. W latach 1918-1919, podczas obrony Lwowa, pełniła służbę kurierską w Miejskiej Straży Obywatelskiej. W 1919 uczestniczyła także w harcerskiej służbie wywiadowczej na rzecz Dowództwa Etapu Wojsk Polskich. W pierwszej połowie 1920 pracowała jako studentka w Szpitalu Epidemicznym Wojsk Polskich we Lwowie, następnie przeniesiona do Dowództwa Kursu Lekarzy i Medyków Wojskowych we Lwowie, potem służyła w czołówce kolejowo-sanitarnej „Dobrochnie” Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej, zdemobilizowana 15 XII 1920. Czynna w wielu organizacjach społecznych jak LOPP, PCK, ZPOK i innych. Ukończyła studia medyczne uzyskawszy w 1928 dyplom lekarza i specjalizowała się w pediatrii. Już w czasie studiów, w 1924 podjęła pracę asystenta w Klinice Dziecięcej UJK, następnie od lipca 1931 była lekarzem szkolnym w Borysławiu, a jednocześnie lekarzem naczelnym Zakładów Dziecięcych. W 1938, już ze stopniem doktora medycyny, przeniosła się do Warszawy, pracując na stanowisku kierownika filii Domu Małego Dziecka w Klarysewie pod Warszawą.

Służbę konspiracyjną w SZP podjęła w 1939 razem z siostrą Ireną. Jako „Zi” i „Przemysława” pełniła funkcję łączniczki w Oddziale I Dowództwa Głównego SZP, potem KG ZWZ. Od 1940 działała także w harcerskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom. Od września 1942 do sierpnia 1944, działając w dziale łączności wewnętrznej Oddziału V „K” KG AK, pełniła funkcję łączniczki do Kedywu KG AK, sprawując nadzór w pionie sanitarnym.

W czasie Powstania Warszawskiego na własną prośbę przeszła do liniowej służby sanitarnej najpierw w Zgrupowaniu „Radosław” na Woli. Z narażeniem życia w czasie

I/1/5
12 ✓
13 ✓
14 ✓
15 ✓

natarcia na Stawki, wyniosła z pola ostrzału ciężko rannego ppłk. J. Mazurkiewicza „Radosława”. Po ewakuacji Zgrupowania „Radosław” do Śródmieścia, jako komendantka szpitala Grupy „Północ” przy Miodowej 23 pozostała na Starym Mieście, wraz z kilkunastoma sanitariuszkami z ciężko rannymi powstańcami. Dzięki interwencji rannych żołnierzy Wehrmachtu, których leczyła w czasie Powstania, ani personel ani ranni powstańcy nie zostali zamordowani przez Niemców po zajęciu przez nich szpitala. Ze szpitala na Miodowej została zabrana przez Niemców do pracy w Szpitalu Wolskim.

Mjr Zofia Maternowska Rozkazem Dowódcy AK Nr 412 z 9 IX 1944 została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Nadanie zostało zweryfikowane przez Kapitułę Londyńską w 1963 z nr. Krzyża 12659 (ten sam numer krzyża przypisano omyłkowo pośmiertnemu nadaniu VM jej siostrze Irenie), oraz w 1964 przez GKWO przy ZG ZBoWiD z nr. zaświadczenia DK-1008/W. Ponadto była odznaczona KW, Zł.KZzM.

X 10

Po upadku Powstania wróciła do pracy na stanowisku kierownika filii Domu Małego Dziecka w Klarysewier, opiekując się matką staruszką. Była także ordynatorem filii tej instytucji w Powsinie i Konstancinie. Uczestniczyła nadal w konspiracji jako szef łączności wewnętrznej Obszaru Centralnego w „NIE”, DSZ i WiN. Jesienią 1945 została na krótko aresztowana przez UB. Przez kilka lat przechowywała u siebie lub zaufanych osób archiwum Kedywu KG AK, które, czując się zagrożona, przekazała potem Z. Ziemięckiemu „Gałązce”. Ponownie aresztowana 22 IX 1949 pod zarzutem ukrywania tego archiwum, została osadzona w więzieniu mokotowskim. W trakcie wielokrotnych przesłuchań usiłowano zmusić ją do wydania archiwum, tak potrzebnego MBP m.in. w procesie gen. E. Fieldorfa-Nila. Mimo to nie załamała się, niosła pomoc i otuchę współwięźniarkom. W latach 1950-1951 dłuższy czas przebywała w jednej celi z H. Chorążyną i H. Zakrzewską (VM). Wyrokiem WSR w Warszawie z 12 IV 1951 została skazana na 15 lat więzienia. Karę odbywała w więzieniach na Mokotowie, w Inowrocławiu i w Fordonie. W 1956 została zwolniona, a postanowieniem Sądu Najwyższego z 10 VII 1958 „uniewinniona”. Po zwolnieniu z więzienia aż do przejścia na emeryturę w 1961 pracowała jako lekarz specjalista na stanowisku adiunkta w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Od 1961 do 1971 pracowała jeszcze jako lekarz w Domu Dziecka na Woli. Od 1987 należała do ZBoWiD. Zmarła 12 XII 1990.

12 ✓
1-1-

Siostra Irena (1889-1941), lekarz weterynarii, również odznaczona VM (zob. biogram w niniejszym tomie *Słownika VM Kobiet*). Brat Tadeusz (ur. 1901) w 1917 służył w III szwadronie 2 pułku ułanów Polskiego Korpusu Posiłkowego. W działaniach

① Była również ordynatorem filii tej instytucji ^{I/1/6}
w Powsinie i Konstancinie. Prywatnie opiekowała się starszą siostrą.

Uwagi T. Friedel do biogramu 2. Petermauskiej

I/1/7

niepodległościowych na terenie Lwowa uczestniczyła także matka jako członkini Związku Strzeleckiego.

APAK, T. 1653/W (tamże opracowanie Otwinowskiej B.); AZG ZKRPIBWP, sygn. N-18248; CAW, sygn. Odrzuc. 25 VI 1938; Odrzuc. 4 IV 1938 (Martenowski T.); DW UdsKiOR, Spis VM Londyn, s. 105; Protokół nr 29 z 30 X 1964 GKWO, s. 3, poz. 42; GBL, kart. Osobowa Martenowska Z.; SPP Londyn TP. 1;

Armia Krajowa: dramatyczny epilog, pod red. K. Komorowskiego, Warszawa 1994, s. 17; Bayer S., *Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939-1945*, Warszawa 1985, s. 40, 119, 123, 274; *By nie odeszły...*, s. 274; Gała A. W., *Niepodległościowe podziemie zbrojne 1944-1956*, Częstochowa 1993, s. 42; Gozdawa-Gołębiowski, *Obszar Warszawski...*, s. 124; *Kobiety w Powstaniu Warszawskim*, WTK, 1975, nr 31; *Ludność cywilna w Powstaniu Warszawskim*, W-wa 1974, t. 1, cz. 1, s. 463, 466 (tam błędna informacja o zamordowaniu jej przez SS w czasie Powstania); Mazurkiewicz, *Jan Mazurkiewicz...*, s. 292; Ney-Krwawicz, *Komenda ....*, s. 219, 449; *Oddziały Powstania Warszawskiego*, Warszawa 1987, s. 35; Orlikowska-Krasnowolska E., *Zofia Martenowska*, w: *Powstanie i medycyna...*, s. 357-358; *Rozkaz Delegata Sił Zbrojnych na Kraj Nr 319 (Zatoka/301)*, Warszawa 2000, s. 32; Rószkiewicz, *Trudne decyzje...*, passim; Stachiewicz, *Parasol ...*, s. 716, 717; Strzembosz T., *Oddziały szturmowe konspiracyjnej Warszawy*, Warszawa 1983, s. 23, 122, 128, 129; *Sylwetki kobiet-żołnierzy*, t. 1, Toruń 2003, s. 193; *Sylwetki. Martenowska Zofia, ps. ZI*, „Przemysława”, Nike, 1999, nr 48, s. 7-14; Wesołowski, *Order VM ...*, s. 586, 720; *WIEPW*, t. 4, s. 84; Wiśniewska M., Sikorska M., *Szpital powstańczej Warszawy*, Warszawa 1991, s. 55, 60, 61; *Zrzeszenie WiN ...*, t. VI, cz. 3, s. 426 (tamże dodatkowa bibliografia); Zakrzewska H., *Niepodległość będzie twoją nagrodą*, t. 2, Warszawa 1994, passim; *Zawołać...*, s. 247.

Przemysława
rodzina bratowa Zofii

Zofia Maria MATERNOWSKA

Urodziła się 15 stycznia 1900 r. w Krukienicach jako córka Teofila i Eugenii z Rymańskich.

Była młodszą siostrą Ireny Marii (także odznaczonej Virtuti Militari). Ich brat Tadeusz (ur. w 1901 r.) w 1917 r. służył w III szwadronie 2 pułku ułanów Polskiego Korpusu Posiłkowego. W działaniach niepodległościowych na terenie Lwowa uczestniczyła także ich matka jako członkini Związku Strzeleckiego.

W 1918 r. ukończyła Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego we Lwowie. W tym samym roku rozpoczęła studia rolnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1919 r. przeniosła się na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Należała do harcerstwa. Od 1916 do 1920 r. jako członkini Koła Żeńskiego Młodzieży Szkolnej przy Lidze Kobiet Pogotowia Wojennego pracowała w Ochronce dla Dzieci Legionistów (w okresie międzywojennym Ochronka i Internat im. Józefa Piłsudskiego przy ul. Jabłonowskich). Pomagała tam w nauczaniu i pracach wychowawczych, a w 1919 r. była higienistką na kolonii Ochronki. W latach 1918-1919, podczas obrony Lwowa, pełniła służbę kurierską w Miejskiej Straży Obywatelskiej. W 1919 r. uczestniczyła także w harcerskiej służbie wywiadowczej na rzecz Dowództwa Etapu Wojsk Polskich. Od 5 stycznia do 25 czerwca 1920 r. pracowała jako medyczka w Szpitalu Epidemicznym Wojsk Polskich we Lwowie podległym Szefostwu Sanitarnemu Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej. W dniu 25 czerwca 1920 r. została przeniesiona do Dowództwa Kursu Lekarzy i Medyków Wojskowych we Lwowie. Następnie, służyła w czołówce kolejowo-sanitarnej „Dobrochnie” przydzielonej do Grupy

I/1/9

Południowej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej. W dniu 15 grudnia 1920 r., po rozwiązaniu czołówki, została zdemobilizowana. W 1921 r. pracowała w Komitecie Akcji na rzecz Uczniów-Żołnierzy i Ich Rodzin, a w latach 1921-1922 w organizacji Rodzina Sieroca Dzieci Poległych w Obronie Lwowa i Kresów Wschodnich.

W okresie międzywojennym pracowała społecznie w LOPP, Lidze Morskiej i Kolonialnej, Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, PCK, Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem oraz w Rodzinie Rezerwistów (jako założycielka i przewodnicząca koła w Borysławiu).

Po zakończeniu wojny kontynuowała studia medyczne. W 1928 r. uzyskała dyplom lekarza, a w 1938 r. tytuł doktora medycyny. Specjalizowała się w pediatrii. Od 1924 r. do 31 czerwca 1931 r. pracowała jako asystent w Klinice Dziecięcej UJK. Od 1 lipca 1931 r. była lekarzem szkolnym m. Borysławia, a jednocześnie lekarzem naczelnym Zakładów Dziecięcych (dom niemowląt, przychodnia dla dzieci chorych, ambulatorium dla dzieci zdrowych, przychodnia przeciwgruźlicza dla dzieci) i kierownikiem Ośrodka Zdrowia Fundacji Gminy Chrześcijańskiej w Borysławiu.

W 1938 r. przeniosła się ze względów rodzinnych do Warszawy. Do 1943 r. była kierownikiem filii Domu Małego Dziecka im. ks. Boduena w Klarysewie pod Warszawą.

W 1939 r. razem z siostrą Ireną rozpoczęła pracę konspiracyjną w SZP. Działalność konspiracyjną rozpoczynała jako łączniczka Oddziału I (Organizacyjnego) Dowództwa Głównego SZP. Używała ps. Przemysława. Od początku 1940 r. do września 1942 r. była łączniczką Oddziału I KG ZWZ. Od 1940 r. działała także w harcercskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom. Następnie, do sierpnia 1944 r. pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej Kedywu KG AK. Sprawowała także nadzór w pionie sanitarnym Kedywu. W czasie Powstania Warszawskiego na własną prośbę przeszła do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosław” na Woli i na Stawkach. Z narażeniem własnego życia, w czasie natarcia na Stawki, wyniosła z pola ostrzału ciężko rannego ppłk. Jana Mazurkiewicza „Radosława”. Po ewakuacji Zgrupowania „Radosław” do Śródmieścia jako komendantka szpitala Grupy „Północ” przy Miodowej 23 pozostała, wraz z kilkunastoma sanitariuszkami, z ciężko rannymi powstańcami. Dzięki interwencji rannych żołnierzy Wehrmachtu, których leczyła w czasie Powstania, ani personel ani ranni powstańcy nie zostali zamordowani przez Niemców po zajęciu przez nich szpitala. Ze szpitala na Miodowej została zabrana przez Niemców do pracy w Szpitalu Wolskim.

Rozkazem Dowódcy AK Nr 412 z 9 września 1944 r. została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Odznaczenie to w 1963 r. zostało zweryfikowane na Uchodźstwie z nr. k. 12659 ~~(ten sam numer krzyża przypisano do pośmiertnego nadania VM jej siostrze Irenie)~~. W 1964 r. nadanie to zweryfikowała także Główna Komisja Weryfikacji Odznaczeń przy ZG ZBoWiD.

W Armii Krajowej była także odznaczona Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami oraz mianowana na stopień majora.

Po upadku Powstania wróciła do pracy na stanowisku kierownika filii Domu Małego Dziecka w Klarysewie. Pełniła także funkcję ordynatora filii tej instytucji w Powsinie i Konstancinie. Opiekowała się matką staruszką. Dalej uczestniczyła w konspiracji w „Nie”, DSZ i WiN jako szef łączności wewnętrznej Obszaru Centralnego. Jesienią 1945 r. została na krótko aresztowana przez UB. Ponownie aresztowana 22 września 1949 r. pod zarzutem ukrywania archiwum Kedywu KG AK i osadzona w więzieniu mokotowskim. W trakcie wielokrotnych przesłuchań usiłowano zmusić ją do wydania archiwum Kedywu KG AK, potrzebnego MBP m.in. w procesie gen. Emila Fieldorfa-Nila. Mimo to nie załamała się, niosła pomoc i otuchę współwięźniarkom. W latach 1950-1951 dłuższy czas ^{przebywała} siedziała w jednej celi z Hanną Chorażyną i Haliną Zakrzewską. Wyrokiem WSR w Warszawie z 12 kwietnia 1951 r. została skazana na 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia. Karę odbywała w więzieniach na Mokotowie, w Inowrocławiu i w Fordonie. W 1955 r. została zwolniona, a postanowieniem Sądu Najwyższego z 10 lipca 1958 r. „uniewinniona”.

Po zwolnieniu z więzienia aż do przejścia na emeryturę w 1961 r. pracowała jako lekarz specjalista (na stanowisku adiunkta) w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie przy ul. Kasprzaka 17 a. Od 1961 do 1971 r. pracowała jeszcze jako lekarz w Domu Dziecka na Woli.

W latach 80-tych mieszkała na Żoliborzu przy ul. Felińskiego 14.

Od 1987 r. należała do ZBoWiD.

Zmarła 12 grudnia 1990 r.

*książka
zob. Zaknwoke ...*

Źródła:

AZG ZKRPIBWP, syg. N-18248

? CAW, syg. Odrzuc. 25.VI.1938; Odrzuc. 4.IV.1938 (Tadeusz Maternowski).

DW UdsKiOR, Spis VM Londyn, s. 105; Protokół nr 29 z 30 października 1964 r.
Główniej Komisji Weryfikacji Odznaczeń, s. 3, poz. 42.

? | Wesołowski Z., Order ....., s. 586.

Wielki WIEPW, t. 4, s. 84.

Ney-Krwawicz M., Komenda Główna ....., s. 449.

Otwinowska B., Zawołać po imieniu ....., s. 247.

Rozkaz Delegata Sił Zbrojnych na Kraj Nr 319 (Zatoka/301), Warszawa 2000, s.32.

Stachiewicz P., Parasol ....., s. 716, 717.

Zagórski A.(oprac.), Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” ....., t. VI, cz. 3, s.426.

Zakrzewska H., Niepodległość ....., t. 2, s. 129, 136, 144, 145, 146, 152, 153,155, 168, 169.

I-7/h
12

Maternowska Zofia, „Zi”, „Przemysława”, kpt.,
c. Teofila i Eugenii z Rymańskich, ur. 15.01.1900 w Krukienicach, pow. Mościska, woj. lwowskie. We Lwowie ukończyła gimnazjum im. J. Słowackiego, gdzie była druhną w organizacji harcerskiej. Ukończyła studia na wydziale medycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała społecznie w ochronie zorganizowanej dla dzieci legionistów, a w r. 1919-20 pełniła służbę żołnierską w czołówce sanitarnej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej WP. W tym czasie jej matka była zaangażowana w Związku Strzeleckim, a siostra Irena w POW. Zofia ukończyła studia na wydziale medycznym UJK we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. Przez kilka lat pracowała jako asystentka w klinice pediatrycznej prof. Franciszka Groera. W r. 1933 została kierowniczką Ośrodka Zdrowia i równocześnie miejskim lekarzem szkolnym w Borysławiu. W pracach społecznych była członkiem Związku Rezerwistek, a okresowo jego przewodniczącą, członkiem zarządu PCK, i in. W r. 1938 przeniósł się do Warszawy, obejmując do r. 1942 kierownictwo Domu Małego Dziecka w Klarysewie pod Warszawą.

W r. 1939 przystąpiła wraz z siostrą Ireną Maternowską (prof. UW) do pracy konspiracyjnej w ZWZ-AK. Siostra jej, lekarz weterynarii, działająca w Biurze Studiów Środków Walki Sabotażowo-Dywersyjnej Związku Odwetu KG ZWZ, zostaje aresztowana 22 kwietnia 1941 i umiera na Pawiaku 4 czerwca 1941 roku. Zofia pracuje w harcerskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom, a od jesieni 1942 zostaje szefem Oddziału Kedywu KG AK (tj. łączności wewnętrznej Kedywu). W funkcji tej wykazała wielkie zdolności organizacyjne. Współpracowała z Haliną Tomaszewską „Małgorzatą”. W czasie Powstania przeszła na własną prośbę do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosława” na Woli i na Stawkach, a następnie na Starówce - szpitala na Krzywym Kole 4 i na Długiej 23. Po ewakuacji Zgrupowania Radosława do Śródmieścia dr „Przemysława” - jako komendant szpitala na Długiej pozostaje z rannymi. Szpital został częściowo zbombardowany w nocy 1-2 września, a następnego dnia zajęty przez Niemców. Rannym i personelowi lekarskiemu groziło wymordowanie (tak jak w innych szpitalach powstańczych - np. przy ul. Długiej 7, w szpitalu Maltańskim czy w Instytucie Gruźlicy na Płockiej). Jedyne dzięki zaświadczeniu leczonych żołnierzy Wehrmachtu o udzieleniu im starannej opieki szpital uniknął tego losu. O postawie dr Maternowskiej, jej ofiarności i dobroczynnemu oddziaływaniu na rannych zachowało się kilka wspomnień (J. Stępniewskiej, St. Wierzyńskiego, C. Sadowskiego, Al. Kamińskiego). Uratowała m.in. ciężko rannego „Radosława”: „Został ranny w czasie natarcia na Stawki. Brat jego „Niebora” w chwili gdy chciał podnieść rannego sam dostał kulę w głowę i poległ na miejscu. Obecna przy tym nieodstępna doktor Przemysława z największym narażeniem się ściągnęła Radosława gdzieś do bramy, opatrzyła i dostarczyła do szpitala Jana Bożego.” (dr Cyprian Sadowski, „Skiba”).

W szpitalu na Długiej leżał ciężko ranny szef sztabu Kedywu KG AK Wacław Piotr Janaszek „Bolek”. Poinformował on kpt. „Przemysławę” - dr Maternowską o miejscu przechowania archiwum uporządkowanego przez niego archiwum Kedywu (w Miłosnej u pani Turczynowej) i o tym, że jest drugą osobą wtajemniczoną na ten temat poza ppor. Sewerynem Skowrońskim „Anatolem”. Zlecił nadto, żeby w razie potrzeby przejęła Archiwum od „Anatola” i przekazała je właściwym władzom. Mjr „Bolek” zginął w czasie Powstania. „Anatol” w kwietniu 1945 r. skontaktował się z „Przemysławą” w celu przekazania jej archiwum. Dokonało się to w czasie ośmiu spotkań w maju tegoż roku. Zbiór wypełniał ok. 2 dużych plecaków. W tym samym roku „Anatol” zginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Jediną depozytariuszką archiwum została „Przemysława”. Ukryła je pierwotnie w swoim mieszkaniu w Pruszkowie, a jesienią 1945 zdeponowała u przyjaciół. Była bowiem ponownie w konspiracji - w „NIE”, w DSZ i w WiN-ie, gdzie pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej. Ostrożność okazała się w pełni umotywowana, bowiem wkrótce została

1-1/2 (2)

aresztowana (zapewne w związku z ujawnieniem I Komendy WiN-u). Zwolniona w grudniu 1945 przejęła ponownie archiwum wraz z innymi rzeczami, zdeponowanymi u przyjaciół i przechowywała je w swoim mieszkaniu w Klarysewie pod nr 27 - powróciła bowiem do pracy w Domu Małego dziecka im. ks. Bodouena. Ponieważ jednak nadal czuła się zagrożona, odnowiła kontakt z Zygmuntem Ziemięckim „Gałązka”, dowódcą kompanii batalionu „Miotła”, który organizował ówczesnie przerzut swój i mec. Stanisława Jagusza z NKW PSL do Wielkiej Brytanii, prosząc by przewiózł również archiwum Kedywu. Przekazała mu je w kwietniu 1949, sygnując uprzednio każdy dokument swoim pseudonimem „Przemysława” (żeby uniknąć włączenia do archiwum nie należących do niego dokumentów). 22 września 1949 Maternowska została ponownie aresztowana. W trakcie 11 protokółowanych przesłuchań w MBP była cały czas przepyttywana o miejsce przechowania archiwum. - Odpisy tych protokółów znajdują się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli w Warszawie. - Odpowiadała, że nie zna tego miejsca, a po pewnym czasie oświadczyła, że całe archiwum osobiście spaliła. Tymczasem, w ponad trzynaście i pół miesięcy po jej aresztowaniu został ujęty również „Gałązka” wraz z archiwum i towarzyszącymi mu osobami - wcześniej nie udawało mu się zrealizować przerzutu. Dopiero w czasie dwunastego przesłuchania, 3.02.1951 oficer śledczy pokazał „Przemysławie” dokumenty z archiwum z jej własnym podpisem. Musiała przyznać, że je rozpoznaje i zrozumiała, że „Gałązka” wpadł wraz z archiwum. Została skazana przez WSR w Warszawie z dnia 12.04. 1951 na karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i honorowych na 5 lat oraz przepadek mienia, z uzasadnieniem, że „trwała w działalności kontrrewolucyjnej, przechowując archiwum Kedywu, a następnie chcąc go (sic) przekazać wrogim Polsce Ludowej ośrodkom zagranicą”. NSW w dniu 25.06 1951 wyrok ten zatwierdził. Wyrok odbywała na Mokotowie, w Inowrocławiu i Fordonie. W więzieniu, zwłaszcza w okresie śledztwa dr Maternowska opiekowała się w miarę możliwości słabszymi i chorymi koleżankami, a także prowadziła w celi wykłady z zakresu medycyny. Po złagodzeniu wyroku kolejno do 10, a następnie do 5 lat więzienia została zwolniona w r.1956.

W dniu 10 lipca 1958 r. odbyło się posiedzenie Izby Karnej Sądu Najwyższego, która orzekła, że „nic nie wskazuje na to, by posiadanie archiwum w jakimkolwiek stopniu mogło przyczynić się do usiłowania dokonania przemocą zmiany ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Godzi się zaznaczyć, że ustawodawca nie przywiązywał do tego rodzaju materiałów żadnej szczególnej wagi, skoro nawet od ujawniających się z mocy przepisów o amnestii kontrrewolucyjnych działaczy nie wymagał złożenia dokumentów, pism, czy innych materiałów należących do związków przestępczych.” W rezultacie, orzekając obrazę przepisów materialnych w wyrokach 1 i 2 instancji, Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej Maternowską uniewinnił. Przed przejściem na emeryturę dr Maternowska była przez wiele lat lekarzem specjalistą w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Zmarła ..... Za swoją pracę w czasie okupacji i Powstania Warszawskiego dr Zofia Maternowska została odznaczona Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Archiwum Kedywu zostało potraktowane jako część materiału dowodowego w procesie gen. Emila Fieldorfa i wraz z aktami jego sprawy znalazło się w Archiwum Sądów Wojskowych.

/Oprac. B.O. na podstawie: materiałów znajdujących się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli; - M. Ney-Krwawicz, Komenda Główna AK, s.449; A. Zagórski, Schemat organizacyjny WiN-u, cz.II w ZH WiN-u nr 2, s. 51 /tu błąd w brzmieniu nazwiska, stąd w przypisie: „brak bliższych danych”; A. Rószkiewicz-Litwinowiczowa, Trudne decyzje, s.183 i passim; H. Zakrzewska „Beda”, Niepodległość ... s.129 i passim; lista z Fordonu; Lista więźniarek Inowrocławia, „Nike” nr 23. /

1/1
-1/3

Maternowska Zofia, „Zi”, „Przemysława”, kpt.,
c. Teofila i Eugenii z Rymańskich, ur. 15.01.1900 w Krukienicach, pow. Mościska, woj. lwowskie. We Lwowie ukończyła gimnazjum im. J. Słowackiego, gdzie była druhną w organizacji harcerskiej. Ukończyła studia na wydziale medycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała społecznie w ochronie zorganizowanej dla dzieci legionistów, a w r. 1919-20 pełniła służbę żołnierską w czołówce sanitarnej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej WP. W tym czasie jej matka była zaangażowana w Związku Strzeleckim, a siostra Irena w POW. Zofia ukończyła studia na wydziale medycznym UJK we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. Przez kilka lat pracowała jako asystentka w klinice pediatrycznej prof. Franciszka Groera. W r. 1933 została kierowniczką Ośrodka Zdrowia i równocześnie miejskim lekarzem szkolnym w Borysławiu. W pracach społecznych była członkiem Związku Rezerwistek, a okresowo jego przewodniczącą, członkiem zarządu PCK, i in. W r. 1938 przeniosła się do Warszawy, obejmując do r. 1942 kierownictwo Domu Małego Dziecka w Klarysewie pod Warszawą.

W r. 1939 przystąpiła wraz z siostrą Ireną Maternowską (prof. UW) do pracy konspiracyjnej w ZWZ-AK. Siostra jej, lekarz weterynarii, działająca w Biurze Studiów Środków Walki Sabotażowo-Dywersyjnej Związku Odwetu KG ZWZ, zostaje aresztowana 22 kwietnia 1941 i umiera na Pawiaku 4 czerwca 1941 roku. Zofia pracuje w harcerskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom, a od jesieni 1942 zostaje szefem Oddziału V Kedywu KG AK (tj. łączności wewnętrznej Kedywu). W funkcji tej wykazała wielkie zdolności organizacyjne. Współpracowała z Haliną Tomaszewską „Małgorzatą”. W czasie Powstania przeszła na własną prośbę do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosława” na Woli i na Stawkach, a następnie na Starówce - szpitala na Krzywym Kole 4 i na Długiej 23. Po ewakuacji Zgrupowania Radosława do Śródmieścia dr „Przemysława” - jako komendant szpitala na Długiej pozostaje z rannymi. Szpital został częściowo zbombardowany w nocy 1-2 września, a następnego dnia zajęty przez Niemców. Rannym i personelowi lekarskiemu groziło wymordowanie (tak jak w innych szpitalach powstańczych - np. przy ul. Długiej 7, w szpitalu Maltańskim czy w Instytucie Gruźlicy na Płockiej). Jedynie dzięki zaświadczeniu leczonych żołnierzy Wehrmachtu o udzieleniu im starannej opieki szpital uniknął tego losu. O postawie dr Maternowskiej, jej ofiarności i dobroczynnemu oddziaływaniu na rannych zachowało się kilka wspomnień (J. Stępniewskiej, St. Wierzyńskiego, C. Sadowskiego, Al. Kamińskiego). Uratowała m.in. ciężko rannego „Radosława”: „Został ranny w czasie natarcia na Stawki. Brat jego „Niebora” w chwili gdy chciał podnieść rannego sam dostał kulę w głowę i poległ na miejscu. Obecna przy tym nieodstępna doktor Przemysława z największym narażeniem się ściągnęła Radosława gdzieś do bramy, opatrzyła i dostarczyła do szpitala Jana Bożego.” (dr Cyprian Sadowski, „Skiba”).

W szpitalu na Długiej leżał ciężko ranny szef sztabu Kedywu KG AK Wacław Piotr Janaszek „Bolek”. Poinformował on kpt. „Przemysławę” - dr Maternowską o miejscu przechowania archiwum uporządkowanego przez niego archiwum Kedywu (w Miłosnej u pani Turczynowej) i o tym, że jest drugą osobą wtajemniczoną na ten temat poza ppor. Sewerynem Skowrońskim „Anatolem”. Zlecił nadto, żeby w razie potrzeby przejęła Archiwum od „Anatola” i przekazała je właściwym władzom. Mjr „Bolek” zginął w czasie Powstania. „Anatol” w kwietniu 1945 r. skontaktował się z „Przemysławą” w celu przekazania jej archiwum. Dokonało się to w czasie ośmiu spotkań w maju tegoż roku. Zbiór wypełniał ok. 2 dużych plecaków. W tym samym roku „Anatol” zginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Jedyną depozytariuszką archiwum została „Przemysława”. Ukryła je pierwotnie w swoim mieszkaniu w Pruszkowie, a jesienią 1945 zdeponowała u przyjaciół. Była bowiem ponownie w konspiracji - w „NIE”, w DSZ i w WiN-ie, gdzie pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej. Ostrożność okazała się w pełni umotywowana, bowiem wkrótce została

(2)
- 1/4

aresztowana (zapewne w związku z ujawnieniem I Komendy WiN-u). Zwolniona w grudniu 1945 przejęła ponownie archiwum wraz z innymi rzeczami, zdeponowanymi u przyjaciół i przechowywała je w swoim mieszkaniu w Klarysewie pod nr 27 - powróciła bowiem do pracy w Domu Małego dziecka im. ks. Bodouena. Ponieważ jednak nadal czuła się zagrożona, odnowiła kontakt z Zygmuntem Ziemięckim „Gałązka”, dowódcą kompanii batalionu „Miotła”, który organizował ówczesnie przerzut swój i mec. Stanisława Jagusza z NKW PSL do Wielkiej Brytanii, prosząc by przewiózł również archiwum Kedywu. Przekazała mu je w kwietniu 1949, sygnując uprzednio każdy dokument swoim pseudonimem „Przemysława” (żeby uniknąć włączenia do archiwum nie należących do niego dokumentów). 22 września 1949 Maternowska została ponownie aresztowana. W trakcie 11 protokołowanych przesłuchań w MBP była cały czas przepytwana o miejsce przechowania archiwum. - Odpisy tych protokołów znajdują się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli w Warszawie. - Odpowiadała, że nie zna tego miejsca, a po pewnym czasie oświadczyła, że całe archiwum osobiście spaliła. Tymczasem, w ponad trzynaście i pół miesięcy po jej aresztowaniu został ujęty również „Gałązka” wraz z archiwum i towarzyszącymi mu osobami - wcześniej nie udawało mu się zrealizować przerzutu. Dopiero w czasie dwunastego przesłuchania, 3.02.1951 oficer śledczy pokazał „Przemysławie” dokumenty z archiwum z jej własnym podpisem. Musiała przyznać, że je rozpoznaje i zrozumiała, że „Gałązka” wpadł wraz z archiwum. Została skazana przez WSR w Warszawie z dnia 12.04. 1951 na karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i honorowych na 5 lat oraz przepadek mienia, z uzasadnieniem „że „trwała w działalności kontrrewolucyjnej, przechowując archiwum Kedywu, a następnie chcąc go (sic) przekazać wrogim Polsce Ludowej ośrodkom zagranicą”. NSW w dniu 25.06 1951 wyrok ten zatwierdził. Wyrok odbywała na Mokotowie, w Inowrocławiu i Fordonie. W więzieniu, zwłaszcza w okresie śledztwa dr Maternowska opiekowała się w miarę możliwości słabszymi i chorymi koleżankami, a także prowadziła w celi wykłady z zakresu medycyny. Po złagodzeniu wyroku kolejno do 10, a następnie do 5 lat więzienia została zwolniona w r.1956.

W dniu 10 lipca 1958 r. odbyło się posiedzenie Izby Karnej Sądu Najwyższego, która orzekła, że „nic nie wskazuje na to, by posiadanie archiwum w jakimkolwiek stopniu mogło przyczynić się do usiłowania dokonania przemocą zmiany ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Godzi się zaznaczyć, że ustawodawca nie przywiązywał do tego rodzaju materiałów żadnej szczególnej wagi, skoro nawet od ujawniających się z mocy przepisów o amnestii kontrrewolucyjnych działaczy nie wymagał złożenia dokumentów, pism, czy innych materiałów należących do związków przestępczych.” W rezultacie, orzekając obrazę przepisów materialnych w wyrokach 1 i 2 instancji, Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej Maternowską uniewinnił. Przed przejściem na emeryturę dr Maternowska była przez wiele lat lekarzem specjalistą w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Zmarła .....
Za swoją pracę w czasie okupacji i Powstania Warszawskiego dr Zofia Maternowska została odznaczona Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Archiwum Kedywu zostało potraktowane jako część materiału dowodowego w procesie gen. Emila Fieldorfa i wraz z aktami jego sprawy znalazło się w Archiwum Sądów Wojskowych.

/Oprac. B.O. na podstawie: materiałów znajdujących się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli; - M. Ney-Krwawicz, Komenda Główna AK, s.449; A. Zagórski, Schemat organizacyjny WiN-u, cz.II w ZH WiN-u nr 2, s. 51 /tu błąd w brzmieniu nazwiska, stąd w przypisie: „brak bliższych danych”; A. Rószkiewicz-Litwinowiczowa, Trudne decyzje, s.183 i passim; H. Zakrzewska „Beda”, Niepodległość ... s.129 i passim; lista z Fordonu; Lista więźniarek Inowrocławia, „Nike” nr 23. /

I/2 Dokumenty

- Zaświadczenie weryfikacyjne, Londyn 1963, mps, rkps, kopia, k.1, s.1
- Oświadczenie świadka Jadwigi Kowalskiej, 1986, mps, rkps, kopia, k.1, s.2
- Oświadczenie świadka Antoniego Sanojcy, 1986, mps, rkps, kopia, k.1, s.3
- Omówienie Woj. Komisji Weryfikacyjnej, W-wa 1987, mps, rkps, kopia, k.1, s.4-5
- Deklaracja cstonkowska z B o W i D, [b. d. J], mps, rkps, kopia, k.1, s.6-7

1/2/1

Katowicka Zofia L. d. 657.
ul. 32 - Kł. Felickiego 24/100.

657

29, PRINCES GATE,
LONDON, S.W.7,
ENGLAND

1415/63

Londyn, 24. lipca 1963.

Data 5 sierpnia 1960 r.

ZASWIADCZENIE WERYFIKACYJNE.

Dr. Med. MATERNOWSKA Zofia.
Pseudonim: "Przemysława"

Za całokształt działalności w okresie konspiracji oraz męstwo i pełne poświęcenia pełnienia służby w szpitalach na Starym Mieście podczas Powstania Warszawskiego, odznaczona została przez Dowódcę Armii Krajowej rozk. 526/BP z dn. 28.8.1944r.

Orderem Wojennym "VIRTUTI MILITARI" Kl. V-ej.

Za zgodność

P. Kraczkiewicz.

Wzremyć V.M.

Nr. 12659

Wtór

(Wzremyć w
na foto)

dot. J. Puczyłowski
przebieg praktyczny
i og. zorientowanie
i og. wykształcenie
przez sprawozdanie
dot. imi. aliter
jej pracy.

5. XII. 64.

Przystąpiło SPP Londyn do E2 17 V 2000

l. dz. 141/2000

12/10

dnia 16 X 1986r.

Kowalski Ladwiga

"Agnieszka"

OSWIADCZENIE ŚWIADKA

Ja, jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową od-do):

B.Z.P. - 2.W.3. A.K.
nr. leg. Kambotenckiej 0601718.

świadomy(a) odpowiedzialności wynikającej z przepisów prawa karnego za prawdziwość podanych niżej przeze mnie faktów, legitymujący(a) się dowodem osobistym seria i numer

AB 7311625 wydanym dnia 11 II 1979 r. przez Nacz. Dzielny Ochr. Ochr. Ochr.

oświadczam:

że Ob. dr med. Walerowska Zofia syn (córka) Teofila urodz. dnia 15 I 1900 r. w Kukiemce L.S.P.P.

jest mi znany(a) osobiście jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową oraz okoliczności, w których świadek zetknął się

z otrzymującym(cą) oświadczenie i czasokres od - do): ps. "Premysława" od pocz. 1939 do rozwiązania A.K. 15 I 1945 r. była lekarzką w oddz. I szpitalu Kow. G. A.K. w miejsc. "Kedywie" w czasie Powst. Warszawskiego "Premysława" była lekarzką w szpitalu Polowym "na Stawowce"

Wyżej wymieniony(a) posiadał(a) pseudonim i pełnił(a) funkcję - brał(a) udział (w tej części opisuje się: przebieg służby i działalność w okresie bezpośredniego udziału w walkach wolnościowych, pełnioną funkcję, stopień wojskowy, w jakich był(a) oddziałach, grupach, placówkach, pod którym dowództwem, kierownictwem, udział w akcjach bojowych i innych, w jakich miejscowościach, nazwa obozu itp. wszelkie

zmiany i czasokres od - do): "Premysława" była lekarzką w "I Oddz. Szpitalu" Kow. G. A.K. następnie od X 1942 lekarzką w "Kedywie" Kow. G. A.K. 2 "Premysława" szpitalu G. 2 dyktu "Piermiolne" "Janki" w Warszawie; "Konspiracja" nr. 1.2. w K. V Oddz. Szpitalu Kow. G. A.K. miał ps. "Agnieszka" byłam kier. kuzosę komórek Kow. G. "Włodzisław Kow. G. nr. 1. "Drobia"

Jeśli świadek jest członkiem ZBoWiD, powinien wpisać numer legitymacji członkowskiej 0601718 wydanej przez Zarząd Okręgu w Kukiemce dn. 2 I 86r.

ZWIĄZEK BOJOWNIKÓW WOLNOŚĆ DEMOKRACJE
ZARZĄD OKRĘGU
ul. Niemcówka nr 29
płecze i podpis odpowiedzialnych władz lub Zarządu

Prawdziwość powyższych danych stwierdzam własnoręcznym podpisem
Kowalskie
nazwisko, imię, stopień wojskowy, funkcja, stanowisko
N. 0601718

Warszawa 16/X 1986. 7/3/3

PK. Antoni Sanojca Korta
miejscowość
składający oświadczenie
Kielce ZBoWiA

OŚWIADCZENIE ŚWIADKA

Ja, jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową od—do): S.G.P. = 2. W. 2 = A. K.

świadomy(a) odpowiedzialności wynikającej z przepisów prawa karnego za prawdziwość podanych niżej przeze mnie faktów, legitymujący(a) się dowodem osobistym seria i numer A.B 42 56 547 wydanym dnia 2/IX 1977 r. przez K.D.M.O Warszawa ZBoWiA.

oświadczam:

że Ob. Maksimowski Zofia dr med (córka) ps "Przemysław"
urodz. dnia 15/1 1900 r. w Kuliczkowie ZBoWiA

jest mi znany(a) osobiście jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową oraz okoliczności, w których świadek zetknął się z otrzymującym(cą) oświadczenie i czasokres od — do): od października 1939
Przemysław do dozwignia mia A. King. to jest 10/1 1945
stykalem się z nią w czasie gdy była
lyczniarski Oddz Sztabu K. G. A. K. - boznie
Kedywn była mi podlega następnie w Penit.
Warszawski w 1944 była lekarzem w grupie Polowe
A. K. w Starowce

Wyżej wymieniony(a) posiadał(a) pseudonim „Przemysław” i pełnił(a) funkcję — brał(a) udział (w tej części opisuje się: przebieg służby i działalność w okresie bezpośredniego udziału w walkach wolnościowych, pełnioną funkcję, stopień wojskowy, w jakich był(a) oddziałach, grupach, placówkach, pod którym dowództwem, kierownictwem, udział w akcjach bojowych i innych, w jakich miejscowościach, nazwa obozu itp. wszelkie zmiany i czasokres od — do): od 1939 lyezniarski Oddz. 1
Sztabu Kom. G. A. K. następnie od X 1942
lyezniarski "Kedywn" w Penitencjarni warszawskiej
w 1944 pełnił funkcję lekarza w
szpitalu podwójnej grupy Polowe A. K. w
Starowce

Jeśli świadek jest członkiem ZBoWiD, powinien wpisać numer legitymacji członkowskiej 156542 wydanej przez Zarząd Okręgu w Warszawie Nr. 2220000

674719
ZWIĄZEK BOJOWYCH
OWOSCIEDEMOŚCIE
ul. Niecałowicza 11/13
lub Zarządu

Prawdziwość powyższych danych
stwierdzam własnoręcznym podpisem
Antoni Sanojca ps. Kortum
nazwisko, imię, stopień wojskowy,
funkcja, stanowisko

Zofia Maria MATERNOWSKA

ul. Felińskiego 14 m.1

01-513 W a r s z a w a

Ż y c i o r y s

Urodziłam się 19.01.1900r w Krukienicach /ZSRR/ jako córka Teofila i Eugeni z d. Rymańskiej, Maternowskich.

Gimnazjum ukończyłam we Lwowie zdając maturę w 1918r, studia lekarskie na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie, otrzymując dyplom lekarza w 1928r a dyplom doktora medycyny w 1938r.

W czasie studiów i po otrzymaniu dyplomu lekarza, do roku 1932 pracowałam jako asystent Uniwersyteckiej Kliniki Pediatrycznej we Lwowie, a następnie w latach 1932-1938 jako lekarz zakładów dziecięcych w Borysławiu /Dom niemowląt, Ochronka, Przychodnia dla dzieci chorych, Ambulatorium dla dzieci zdrowych, Przychodnia przeciwgruźlica dla dzieci/.

W 1938r przeniosłam się do Warszawy ze względów rodzinnych i rozpoczęłam pracę w Domu Boduena /obecnie Państwowy Dom Małych Dzieci przy ul. Nowogrodzkiej 75/, jako kierownik filii tego Domu w Klarysewie pracując na tym stanowisku do 1943r. Po wojnie powróciłam do pracy lekarskiej w Domu Boduena /Państwowym Domu Małych Dzieci/ na poprzednie stanowisko pełniąc równocześnie funkcję ordynatora filii w Powsinie i Konstancinie do 1949r.

Następnie kilka lat /1955-1961/ do przejścia na emeryturę pracowałam w Instytucie Matki i Dziecka /ul. Kasprzaka 17a/ na stanowisku adiunkta, a po przejściu na emeryturę w Domu Dziecka na Woli /1961-1971/.

W latach okupacji niemieckiej 1939-1945r pełniłam służbę w szeregach: "Służba Zwycięstwu Polski"/SZP/, "Związek Walki Zbrojnej"/ZWZ/, "Armia Krajowa"/AK/, pod pseudonimem "Przemysława":

1939 r - łączniczka w I Oddziale Organizacyjnym DG SZP,

1940, 1941, do września 1942 - łączniczka w I Oddziale KG ZWZ,

od października 1942, 1943, do sierpnia 1944 - kierowniczka łączności konspiracyjnej wewnętrznej Komendy Kedywu przy KG AK, oraz nadzór w pionie sanitarnym Kedywu,

w Powstaniu Warszawskim 1944r od sierpnia do kapitulacji Żoliborza - służba lekarska w Szpitalach polowych Grupy Północ AK na Starówce.

Zofia Maternowska
Zofia Maternowska

Warszawa, dnia 30 czerwca 1987r.

1/25

ZBoWiD

Przewodniczący .....
 Członkowie .....
 .....
 .....

Prezydium ZW ZBoWiD w Warszawie po rozpatrzeniu orzeczenia WKW
 w spr. Ob. .... Matejonowska Zofia c. Teofila .....
 postanowiło : .....

- przyjąć na członka ZBoWiD
- uznać za uprawnionego do świadczeń przewidzianych w ustawie z dnia 26 maja 1982 r.
- ~~- odmówić przyjęcia w szeregi ZBoWiD~~
- ~~- odmówić prawa do świadczeń przewidzianych w ustawie z dnia 26 maja 1982 r.~~
- do podanych okresów i rodzajów działalności kombatanckiej, wnieść następujące poprawki : .....
- .....
- .....

Od niniejszej decyzji służy zainteresowanemu odwołanie do Zarządu Głównego ZBoWiD za pośrednictwem tutejszego Zarządu w terminie dni czternastu od doręczenia decyzji.

PREZES
 Zarządu Wojewódzkiego
 z up. ....
 Józef Mroczko

Data 23.07.87 .....

Prezes lub zastępujący
 Wiceprezes ZW ZBoWiD
 /pieczętka i podpis/

.....
 Sekretarz ZW lub instr. ewid.

Oryginał orzeczenia Wojewódzkiej Komisji Weryfikacyjnej i decyzje Zarządu Wojewódzkiego otrzymałem /am/ dnia .....

Doręczył

podpis odbierającego

.....

.....

/imię i nazwisko/

DEKLARACJA CZŁONKOWSKA

Proszę o przyjęcie mnie w poczet członków zwyczajnych Związku.
Zobowiązuję się być aktywnym członkiem organizacji, przestrzegać Statut
Związku oraz uchwały i postanowienia władz ZBoWiD

1. Nazwisko MATERNOWSKA imię Zofia Maria
Nazwisko panięskie (dla mężatek) - - - - -
2. Imiona rodziców i nazwisko rodowe matki Teofil i Eugenia z domu Rymańska
3. Data urodzenia 15 stycznia 1900 r. miejsce urodzenia Krukienice /ZSRR/
4. Dowód osobisty, seria SJ nr 5677791 wydany przez KD MO Warszawa-Żoliborz
5. Zawód lekars 6. Stan cywilny wolny
7. Wykształcenie (ogólne i specjalne) dr med: specjalista chorób dzieci II°
8. Adres zamieszkania Warszawa, ul. Felińskiego 14 m.1
kod pocztowy 01-513 telefon domowy 39-08-83
9. Miejsce pracy i zajmowane stanowisko emerytka od 1961r
telefon w miejscu pracy - - - - -
10. Partia polityczna bezpartyjna
11. Stopień wojskowy (nadany przez MON) nie posiadam
12. Posiadane odznaczenia i odznaki (rodzaj, klasa, stopień, rok nadania):
Virtuti Militari V klasy DK-1008/W z dn. 10.12.1964
Odnaka za wzorową pracę w służbie zdrowia 7.04.1967
13. Działalność przedwojenna, okupacyjna i powojenna, na podstawie której ubiega się o członkostwo Związku — wymienić dokładnie partię polityczną, formację wojskową lub Ruchu Oporu, przebieg służby i działalność w okresie bezpośredniego udziału w walkach wolnościowych, pełnione funkcje, pod jakim dowództwem, kierownictwem, w jakich jednostkach, oddziałach, w jakich miejscowościach (podać dokładne nazwy oddziałów i okres od—do). Załączyć dokładny życiorys.
- Udział w Ruchu Oporu w okresie 1939-1945, służba w szeregach:
"Służba Zwycięstwu Polski"/SZP/,"Związek Walki Zbrojnej"/ZWZ/.
"Armia Krajowa"/AK/:
1939r - łączniczka w I Oddziale Organizacyjnym DG SZP,
1940,1941,do września 1942r - łączniczka w I Oddziale KG ZWZ,
od października 1942,1943,do sierpnia 1944r - kierowniczką łączności
konspiracyjnej wewnętrznej Komendy Kedywu przy KG AK, oraz nadzór

w pionie sanitarnym Kedywu,

w Powstaniu Warszawskim 1944r od sierpnia do kapitulacji Żoliborza-
służba lekarska w Szpitalach polowych Grupy Północ AK na Starówce.

4. Używane pseudonimy "Przemysława"

5. Uwięzienie w obozach koncentracyjnych, jenieckich, więzieniach oraz innych miejscach odosobnie-
nia -- wymienić daty, okres i powód pozbawienia wolności, nazwy więzień lub obozów, numery
więźniarskie nie byłam uwięziona

6. Data i okoliczności odzyskania wolności jak wyżej punkt 15

Przebieg działalności zawodowej, społeczno-politycznej, wojskowej itp. w okresie od dnia 22 lipca
1944 r. do chwili obecnej -- wymienić zajmowane ważniejsze stanowiska, pełnione funkcje, daty,
miejscowości. Jeżeli kandydat(ka) był(a) karany(a) przez Sąd PRL, a kara nie uległa zatarciu przez
sąd lub przez ustawę amnestijną albo od orzeczonej kary nie minęło 10 lat, podać za jaki rodzaj
przestępstwa, kiedy, gdzie i jaki orzeczono wymiar kary oraz załączyć uwierzytelniony odpis wy-
roku sądowego po zakończeniu wojny powróciłam do poprzedniej pracy w Domu
Boduena /Państwowy Dom Małych Dzieci, Warszawa ul. Nowogrodzka 75/ na po-
przednie stanowisko kierownika filii w Klarysewie, oraz ordynatora filii
w Powsinie i Konstancinie do 1949r. W latach 1955-1961 pracowałam w In-
stytucie Matki i Dziecka /Warszawa-ul. Kasprzaka 17a/ a po przejściu na
emeryturę jako lekarz Domu Dziecka na Woli od 1961-1971r.

II Materiały uzupełniające relację

- sylwetki. Maternowska Zofia ps. „Zi”, „Przemysława” [b.a.] „Nike” 1999/48, k. 3, s. 1-6
- Maternowska Zofia, notę biograficzną oprac. T. Łaszczewski, „Wzroszenie „WiN” w dokumentach” T. 6, cz. 3, Wrocław 2000, k. 1, s. 7
- E. Orlikowska-Krasnowolska, Zofia Maternowska, „Pamiętnik Tow. Lekarskiego dawn. Powstanie Warszawskie i Medycyna”, W-wa 2003, k. 2, s. 89

SYLWETKI

„Miki” 48/1999

Maternowska Zofia

ps. „Zi”, „Przemysława”, kpt.

c. Teofila i Eugenii z Rymańskich, ur. 15.01.1900 w Krukienicach, pow. Mościska, woj. lwowskie.

We Lwowie ukończyła gimnazjum im. J. Słowackiego, gdzie była druzną w organizacji harcerskiej. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała społecznie w ochronie zorganizowanej dla dzieci legionistów, a w r. 1919-20 pełniła służbę żołnierską w czołówce sanitarnej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej WP. W tym czasie jej matka była zaangażowana w Związku Strzeleckim, a siostra Irena w POW.

Zofia ukończyła studia na wydziale medycznym UJK we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. Przez kilka lat pracowała jako asystentka w klinice pediatrycznej prof. Franciszka Groera. W r. 1933 została kierowniczką Ośrodka Zdrowia i równocześnie miejskim lekarzem szkolnym w Borysławiu. W pracach społecznych była członkiem Związku Rezerwistek, a okresowo jego przewodniczącą, członkiem zarządu PCK, i in. W r. 1938 przeniosła się do Warszawy, obejmując do r.1942 kierownictwo Domu Małego Dziecka w Klarysewie pod Warszawą.

W r. 1939 przystąpiła wraz z siostrą Ireną Maternowską (prof. UW) do pracy konspiracyjnej w ZWZ-AK. Siostra jej, lekarz weterynarii, działająca w Biurze Studiów Środków Walki Sabotażowo-Dywersyjnej Związku Odwetu KG ZWZ, zostaje aresztowana 22 kwietnia 1941 i umiera na Pawiaku 4 czerwca 1941 roku. Zofia pracuje w harcerskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom, a od jesieni 1942 zostaje szefem Oddziału V Kedywu KG AK (tj. łączności wewnętrznej Kedywu). W funkcji tej wykazała wielkie zdolności organizacyjne. Współpracowała z Haliną Tomaszewską,

Błazd

„Małgorzata”. W czasie Powstania przeszła na własną prośbę do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosława” na Woli i na Stawkach, a następnie na Starówce - szpitala na Krzywym Kole 4 i na Długiej 23. Po ewakuacji Zgrupowania Radosława do Śródmieścia dr „Przemysława” - jako komendant szpitala na Długiej pozostaje z rannymi. Szpital został częściowo zbombardowany w nocy 1-2 września, a następnego dnia zajęty przez Niemców. Rannym i personelowi lekarskiemu groziło wymordowanie (tak jak w innych szpitalach powstańczych - np. przy ul. Długiej 7, w szpitalu Maltańskim czy w Instytucie Gruźlicy na Płockiej). Jedynie dzięki zaświadczeniu leczonych żołnierzy Wehrmachtu o udzieleniu im starannej opieki szpital uniknął tego losu. O postawie dr Maternowskiej, jej ofiarności i dobroczynnemu oddziaływaniu na rannych zachowało się kilka wspomnień (J. Stępniewskiej, St. Wierzyńskiego, C. Sadowskiego, Al. Kamińskiego). Uratowała m.in. ciężko rannego „Radosława”: „Został ranny w czasie natarcia na Stawkę. Brat jego „Niebora” w chwili gdy chciał podnieść rannego sam dostał kulę w głowę i poległ na miejscu. Obecna przy tym nieodstępna doktor Przemysława z największym narażeniem się ściągnęła Radosława gdzieś do bramy, opatrzyła i dostarczyła do szpitala Jana Bożego.” (dr Cyprian Sadowski, „Skiba”).

W szpitalu na Długiej leżał ciężko ranny szef sztabu Kedywu KG AK Wacław Piotr Janaszek „Bolek”. Poinformował on kpt. „Przemysławę” - dr Maternowską o miejscu przechowania uporządkowanego przez niego archiwum Kedywu (w Miłosnej u pani Turczynowej) i o tym, że jest drugą osobą wtajemniczoną na ten temat poza ppor. Sewerynem Skowrońskim „Anatolem”. Zlecił nadto, żeby w razie potrzeby przejęła Archiwum od „Anatola” i przekazała je właściwym władzom. Mjr „Bolek” zginął w czasie Powstania. „Anatol” w kwietniu 1945 r. skontaktował się z „Przemysławą” w celu przekazania jej archiwum. Dokonało się to w czasie ośmiu spotkań w maju tegoż roku. Zbiór wypełniał ok. 2 dużych plecaków. W tym samym roku „Anatol” zginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Jedyną depozytariuszką archiwum została „Przemysława”. Ukryła je pierwotnie w swoim mieszkaniu w Pruszkowie, a jesienią 1945 zdeponowała u przyjaciół. Była bowiem ponownie w konspiracji - w „NIE”, w DSZ i w WiN-ie, gdzie pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej. Ostrożność okazała się w pełni umotywowana, bowiem wkrótce została aresztowana (zapewne w związku z ujawnieniem I Komendy WiN-u). Zwolniona w grudniu 1945 przejęła ponownie archiwum wraz z innymi rzeczami, zdeponowanymi u przyjaciół i przechowywała je w swoim mieszkaniu w Klarysewie pod nr 27 - powróciła bowiem do pracy w Domu Małego Dziecka im. ks. Bodouena. Ponieważ jednak nadal czuła się zagrożona, odnowiła kontakt z Zygmuntem

Ziemięckim „Gałązka”, dowódcą kompanii batalionu „Miotła”, który organizował ówczesnie przerzut swój i mec. Stanisława Jagusza z NKW PSL do Wielkiej Brytanii, prosząc by przewiózł do Londynu archiwum Kedywu. Przekazała mu je w kwietniu 1949, sygnując uprzednio każdy dokument swoim pseudonimem „Przemysława” (żeby uniknąć włączenia do archiwum nie należących do niego dokumentów). 22 września 1949 Maternowska została ponownie aresztowana. W trakcie 11 protokółowanych przesłuchań w MBP była cały czas przepytwana o miejsce przechowania archiwum. - Odpisy tych protokółów znajdują się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli w Warszawie. - Odpowiadała, że nie zna tego miejsca, a po pewnym czasie oświadczyła, że całe archiwum osobiście spaliła. Tymczasem, w ponad trzynaście i pół miesięcy po jej aresztowaniu został ujęty również „Gałązka”, wraz z archiwum i towarzyszącymi mu osobami - wcześniej nie udawało mu się zrealizować przerzutu. Dopiero w czasie dwunastego przesłuchania, 3.02.1951 oficer śledczy pokazał „Przemysławie” dokumenty z archiwum z jej własnym podpisem. Musiała przyznać, że je rozpoznaje i zrozumiała, że „Gałązka” wpadł wraz z archiwum. Została skazana przez WSR w Warszawie z dnia 12.04. 1951 na karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i honorowych na 5 lat oraz przepadek mienia, z uzasadnieniem, że „trwała w działalności kontrrewolucyjnej, przechowując archiwum Kedywu, a następnie chcąc go (sic) przekazać wrogim Polsce Ludowej ośrodkom za granicą”. NSW w dniu 25.06.1951 wyrok ten zatwierdził. Wyrok odbywała na Mokotowie, w Inowrocławiu i w Fordonie. W więzieniu, zwłaszcza w okresie śledztwa, dr Maternowska opiekowała się w miarę możliwości słabszymi i chorymi koleżankami, a także prowadziła w celi wykłady z zakresu medycyny. Po złagodzeniu wyroku kolejno do 10, a następnie do 5 lat więzienia została zwolniona w r.1956.

W dniu 10 lipca 1958 r. odbyło się posiedzenie Izby Karnej Sądu Najwyższego, która orzekła, że „nic nie wskazuje na to, by posiadanie archiwum w jakimkolwiek stopniu mogło przyczynić się do usiłowania dokonania przemocą zmiany ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Godzi się zaznaczyć, że ustawodawca nie przywiązywał do tego rodzaju materiałów żadnej szczególnej wagi, skoro nawet od ujawniających się z mocy przepisów o amnestii kontrrewolucyjnych działaczy nie wymagał złożenia dokumentów, pism, czy innych materiałów należących do związków przestępczych.” W rezultacie, orzekając obrazę przepisów materialnych w wyrokach 1 i 2 instancji, Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej Zofię Maternowską uniewinnił. Przed przejściem na emeryturę dr Maternowska była przez wiele lat lekarzem specjalistą w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Zmarła 12 grudnia 1990 roku. Za swoją pracę

w czasie okupacji i Powstania Warszawskiego dr Zofia Maternowska została odznaczona Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Archiwum Kedywu zostało potraktowane jako część materiału dowodowego w procesie gen. Emila Fieldorfa i wraz z aktami jego sprawy znalazło się w Archiwum Sądów Wojskowych.

/Oprac. B.O. na podstawie: teczki „Zofia Maternowska” znajdującej się w archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli; - M. Ney-Krwawicza, Komenda Główna AK, s.449; A. Zagórskiego, Schemat organizacyjny WiN-u, cz.II w ZH WiN-u nr 2, s. 51 /tu błąd w brzmieniu nazwiska, stąd w przypisie: „brak bliższych danych”; A. Rószkiewicz-Litwinowiczowej, Trudne decyzje, s.183 i passim; H. Zakrzewskiej „Bedy”, Niepodległość ... s.129 i passim; listy więźniarek Fordonu; Listy więźniarek Inowrocławia, „Nike” nr 23. /

Mówią o niej:

“Dr Przemysława była szefem łączności wewnętrznej w Kedywie. Ogólnie lubiana przez zespół dzięki niezwyklej opanowaniu i serdeczności, jaką nam okazywała. Pierwszego dnia Powstania spotkałyśmy się na punkcie zbornym na Okopowej. Ale już w pierwszych dniach dr Przemysława przeszła na własną prośbę do służby sanitarnej, uważając, że tam jest najbardziej potrzebna. Widziałam jak chodziła wśród rannych żołnierzy, niosąc im nie tylko pomoc lekarską, ale i duchową. Kiedy sytuacja na Starówce stała się beznadziejną, dostaliśmy rozkaz przejścia kanałami do Śródmieścia. Dr Przemysława kategorycznie odmówiła i została z rannymi. Powiedziała, że jej miejsce jest przy rannych.”

Janina Stępniewska, ps. “Hesia”, łączniczka KEDYWU

“Przemysława to przykład odwagi, determinacji, poświęcenia, oddania się lekarza bez reszty w niesieniu pomocy rannym żołnierzom AK, powstańcom. Brała udział w Powstaniu Warszawskim 1944 r. w Zgrupowaniu Radosława na Woli, później na ul. Niskiej, a po wyrąbaniu przejścia na Starówkę - na Starówce. Na własną i usilną prośbę zostaje zwolniona ze Zgrupowania Radosława i przeniesiona do szpitala powstańczego Miodowa 23, popularnie zwanego szpitalikiem “Zośki”, gdyż leczono tam sporą gromadkę rannych żołnierzy batalionu “Zośka”. Było to 1-go września 1944 r. w dzień ewakuacji Zgrupowania Radosława ze Starówki do Śródmieścia. W szpitalu tym leczono żołnierzy AK, powstańców, a nawet

11/5

żołnierzy Wehrmachtu. Szpital ten został zbombardowany, niektórzy ranni zostają ranieni po raz drugi. Np. sanitariuszka Elżbieta, sanitariuszka "Rysia", ranna w płuco, zostaje zraniona w nogę, i wiele innych.

Przemysława pozostaje na stanowisku komendanta szpitala do wejścia Niemców. Dzięki zaświadczeniu rannych żołnierzy Wehrmachtu o starannej opiece uniknięto wymordowania lekarzy i rannych, jak to miało miejsce w szpitalu Maltańskim oraz w Instytucie Gruźlicy przy ul. Płockiej, gdzie zginęli m.in. dr Piasecki, dr Grzybowski, dr Sokołowski."

Stanisław Wierzyński, ps. "Klara", kwatermistrz Zgrupowania Radostawa

"Przed wieczorem nieludzkie krzyki dochodzące z sali operacyjnej stały się nie do wytrzymania. W pewnej chwili operowany zaczął wołać: "dosyć, dosyć, zabijcie mnie!" - A potem wył jak zwierzę. Nawet "Anoda" nie mógł tego znieść. Położył się i zatkał uszy palcami. Niewiele to pomogło. I dopiero przybycie na sale doktor Przemysławy spowodowało pewne odprężenie. Ta pięćdziesięcioletnia kobieta miała niemal hipnotyczny wpływ na rannych. Jej cichy głos, powolny chód, łagodne ruchy rąk, jej zdumiewająca pogoda ducha, wyczuwalna pomimo braku uśmiechu na twarzy, wprowadzały na salę atmosferę spokoju. Nawet, gdy drżały mury, gdy krzyczał ktoś rozpaczliwie pod lancetem lub piłą "Broma", widok doktor Przemysławy uspokajał znękaną duszę. Zdawało się niekiedy rannym, że sam tylko dotyk jej rąk uśmierza bóle, uspokaja serca."

Aleksander Kamiński, Zośka i Parasol, wyd. II, 1970, s. 451

"Po tygodniu Budrewicz zabrano z naszej celi, przyszła zaś dr Zofia Maternowska, akówka z Kedywu. (...) Znałam także jej siostrę, Irenę, która umarła podczas okupacji na Pawiaku. Irena blisko współpracowała z "Frenkiem" (F. Niepokólczycki), Zosia zaś z "Nilem" (A.E. Fieldorf) (...)

Zosia zręcznie wplotła w swe wykłady z medycyny problem neurologii, co pozwoliło mi uważniej zastanowić się nad sobą (H. Zakrzewska miała w tym czasie wizję). Mogłam znów przyjmować mokotowskie dokuczliwości z ironicznym dystansem (...) codziennie przerabiać na lekcjach program szkolny z języka polskiego i historii, kontynuować opowieści z przeczytanej ongiś literatury pięknej.

(...) Zosia Maternowska (...) została aresztowana w drodze do pracy pod zarzutem przechowywania archiwum Kedywu. Materiały archiwalne, zamknięte szczelnie w metalowych puszkach i zakopane w jej tylko wiadomym miejscu, zostały wydobyte, gdyż miały być przerzucone z udziałem Zosi za

granicę. W rzekomym przerwaniu pośredniczył podstawiony przez bezpiekę osobnik (ta informacja nie jest zgodna z danymi posiadanymi przez Archiwum Polski Podziemnej na Cytadeli). Nie poddawano jej specjalnym torturom, archiwum było dostatecznym obciążeniem, aby przekiblować paręnaście lat. Znosiła więzienie dzielnie, martwiła się tylko o szpital przy Litewskiej i o matkę. W szpitalu czuła się i rzeczywiście była - u boku prof. Michałowskiego - lekarką niezastąpioną. Matki nie zdążyła uprzedzić o swej nieobecności i nie zostawiła zastępstwa w domu przy staruszce, której była jedyną opiekunką i żywicielką. Martwiła się cichutko, ukrywając przed nami swe niepokoje, aby nie pogłębiać naszych tragedii. Odwrotnie, zawsze spieszyła z pociechą, gdy byliśmy smutni, bądź ze wskazówką lekarską, gdy zaistniała potrzeba."

H. Zakrzewska, ps. "Beda", Niepodległość będzie twoją nagrodą, Warszawa 1994 s. 129 i in.

Modlitwa żołnierzy II Konspiracji

Królowo Korony Polskiej z twarzą pociętą szablami
Do ciebie wznosimy czoła, schylone bólu ciężarem.
Nie ma w nas szlochu rozpacz, zaciśniętymi wargami
Modlimy się głucho, śmiertelnie o łaskę wiary.

Latami idziemy nocą, żołnierze tragicznej sprawy,
Krzyże, krzyże za nami - żałobne żołnierskie ślady.
Odsuń nam w chwili ostatniej kielich bolesny, krwawy,
Gorycz samotnej śmierci - truciznę zdrady.

(Wg A.W. Gała, Konspiracyjne Wojsko Polskie, 1945-1954, s. 63)

Maternowska Zofia

(1900-1990), pseud. „Przemysława”, „Zi”, doktor medycyny, kpt. WP, żołnierz ZWZ-AK i DSZ, działaczka WiN.

Urodzona 15 stycznia 1900 r. w Krukienicach, pow. Mościska, woj. lwowskie, córka Teofila i Eugenii z Rymańskich. Ukończyła Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego we Lwowie. W czasie I wojny światowej pracowała społecznie w ochronce dla dzieci legionistów. W latach 1919-1920 pełniła żołnierską służbę w czołowce sanitarnej Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej WP. W tym też czasie jej matka była zaangażowana w Związku Strzeleckim, a siostra Irena w POW. Po zakończeniu działań wojennych ukończyła studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w czasie których specjalizowała się w pediatrii i uzyskała stopień doktora nauk medycznych. W czasie nauki w gimnazjum oraz studiów uniwersyteckich działała w harcerstwie. Przez kilka lat do 1931 r. pracowała jako asystentka w klinice pediatrycznej prof. Franciszka Groera we Lwowie, następnie od 1933 do 1938 r. w Borysławiu jako kierowniczka Ośrodka Zdrowia, lekarz szkolny i wreszcie kierownik Zakładu Dziecięcego. Była członkiem i działała społecznie w Związku Rezerwistów Polskich, którego okresowo była przewodniczącą, oraz w PCK, w którym była członkiem Zarządu. W 1938 r. przeniosła się do Warszawy, gdzie do 1942 r. była kierownikiem Domu Małego Dziecka im. ks. Boduena w Klarysewie pod Warszawą.

W 1939 r. razem z siostrą Ireną Maternowską (prof. UW) rozpoczęła pracę konspiracyjną w szeregach ZWZ. Od 1940 r. działała również w harcercskiej służbie sanitarnej oraz w akcji pomocy Żydom. Od jesieni 1942 do sierpnia 1944 r. była szefem Oddziału V (łączność wewnętrzna) Kedywu KG AK. W czasie Powstania Warszawskiego na własną prośbę przeszła do służby sanitarnej w Zgrupowaniu „Radosława” na Woli i na Stawkach, a następnie pracowała na Starówce w szpitalach na Krzywym Kole i na Długiej 23. Była komendantką szpitala powstańczego w Grupie „Północ”. Z narażeniem własnego życia, w czasie natarcia na Stawki, wyniosła z pola ostrzału ciężko rannego Jana Mazurkiewicza „Radosława”, ratując mu życie. Po ewakuacji Zgrupowania „Radosława” do Śródmieścia, jako komendantka szpitala przy ul. Długiej pozostała z rannymi. Dzięki interwencji rannych żołnierzy Wehrmachtu, których leczyła w czasie Powstania, ani ona, ani ranni powstańcy nie zostali zamordowani przez Niemców po zajęciu przez nich szpitala.

W jesieni 1945 r. była aresztowana przez UB ale już w grudniu tego roku została zwolniona. Po Powstaniu wróciła do pracy w Domu Małego Dziecka im. ks. Bodouena w Klarysewie i nadal działała w konspiracji w „Nie”, DSZ i WiN, w których pełniła funkcję szefa łączności wewnętrznej Obszaru Centralnego. Przechowywała przez kilka lat archiwum Kedywu przekazane pod jej opiekę przez ppor. Seweryna Skowronskiego „Anatolia” i czyniła przygotowania, aby go przerzucić za granicę, lecz jej się to nie udało i zostało ono przejęte przez UB.

Ponownie aresztowana 22 września 1949 r., osadzona w więzieniu mokotow-

Ponownie aresztowana 22 września 1949 r., osadzona w więzieniu mokotowskim, poddana była ciężkiemu śledztwu połączonemu z biciem i torturami. Wyro-

aw-
133,
Z-
e,
a
a

kiem WSR w Warszawie z dnia 12 kwietnia 1951 r. skazana na 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa. Postanowieniem z dnia 25 czerwca 1951 r. Najwyższy Sąd Wojskowy wyrok ten zatwierdził. Karę odbywała w więzieniach na Mokotowie, w Inowrocławiu i Fordonie. Wyrok kolejno złagodzano, najpierw na 10, a później na 5 lat więzienia. Zwolniona z więzienia została w 1956 r., a Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 10 lipca 1958 r. wyrok uchylił i całkowicie ją uniewinnił.

Po zwolnieniu z więzienia aż do przejścia na emeryturę pracowała jako lekarz specjalista w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie.

Zmarła 12 grudnia 1990 r.

Była odznaczona m.in.: Orderem Virtuti Militari V kl., Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Akt oskarżenia I ZG WiN płk. Jana Rzepeckiego i tow.; A. Borkiewicz-Celińska, *Batalion „Zośka”*, Warszawa 1990, s. 651; A. Chmielarz, *Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj*, [w:] *Armia Krajowa. Dramatyczny epilog*, Warszawa 1994, s. 17; M. Fieldorf, L. Zachuta, *Gen „Nil” August Emil Fieldorf*, Wyd. PAX, Warszawa 1993, s. 83, 85, 103, 221, 364; *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944-1956*. Wyd. MSW Biuro „C”. Warszawa 1964, s. 94; M. Ney-Krwawicz, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939-1945*, Warszawa 1990, s. 219, 449; B. Otwinowska, *Zawołać po imieniu. Księga kobiet – więźniów politycznych 1944-1958, Sylwetki. Zofia Maternowska*, t. I, Nadarzyn 1999, s. 247-251; A. Rószkiewicz-Litwinowiczowa, *Trudne decyzje. Kontrwywiad Okręgu Warszawa AK 1943-1944, Więzienie 1949-1954*, Warszawa 1991, s. 110, 131, 140-141, 143, 146, 183; P. Stachiewicz, *Parasol*, Wyd. PAX, Warszawa 1984, s. 641, 662; T. Strzembosz, *Oddziały Szturmowe konspiracyjnej Warszawy 1939-1944*, Wyd. PWN, Warszawa 1983, s. 23, 122, 128, 129; T. Strzembosz, *Akcje zbrojne podziemnej Warszawy 1939-1944*, Wyd. PIW, Warszawa 1983, s. 640; *Sylwetki. Maternowska Zofia*, ps. „Zi”, „Przemysława”, „Nike” nr 48, kwiecień-maj-czerwiec 1999, s. 7-14, fot.; A. Zagórski, *Schemat organizacyjny WiN-u (1945-1948) (Cz. II), Obszar Centralny WiN, „Zeszyty Historyczne WiN-u” nr 3*, czerwiec 1993, s. 51 [błędnie podane nazwisko Martynowska]; H. Zakrzewska „Beda”, *Niepodległość będzie twoją nagrodą...*, Warszawa 1994, s. 129 przypis 98.

T. 6 cz. 1: 45

Notę biograficzną opracował Tadeusz Łaszczewski

Zmierzanie „WiN” w dokumentach T. Ł. S.
Warszawa 2000

227. do p. 281/04

B76
M. Krzyżeniak
II/8

ZOFIA MATERNOWSKA

Urodzona 15 I 1900 w Krukienicach w województwie lwowskim. Córka Teofila i Eugenii z Rymańskich. Ukończyła gimnazjum im. J. Słowackiego we Lwowie. Należała do jednej z pierwszych drużyn harcerskich w Polsce. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała społecznie w ochronie dla dzieci legionistów. W latach 1919–1920 pełniła służbę w czołowce sanitarnej Małopolskich oddziałów Armii Ochotniczej WP. Matka jej uczestniczyła w pracach Związku Strzeleckiego, siostra Irena należała do POW.

Zofia ukończyła Wydział Medyczny Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie, specjalizując się w pediatrii. Pracowała jako asystentka w Klinice Pediatricznej prof. Franciszka Groera. Od 1933 r. była szkolnym lekarzem miejskim i kierowała Ośrodkiem Zdrowia w Borysławiu. W 1938 r. przeniósła się do Warszawy i objęła kierownictwo Domu Małego Dziecka w Klarysewie, na tym stanowisku pracowała do 1942 r.

W 1939 r. wstąpiła, podobnie jak i jej siostra do ZWZ i następnie do AK. Początkowo pracowała w harcerskiej służbie sanitarnej i w akcji pomocy Żydom. Jesienią 1942 została szefem Oddziału V – łączność wewnętrzna – Kedywu KG AK. Nosila pseudonim *Zi* i *Przemysława*. W 1942 r. w kwietniu siostra Zofii, Irena, profesor weterynarii UW, która pracowała w Biurze Studiów Środków Walki Sabotażowo-Dywerysyjnej Związku Odwetu KG ZWZ została uwięziona i zmarła na gruźlicę na Pawiaku w czerwcu tegoż roku.

W czasie Powstania Warszawskiego *dr Przemysława* na własne życzenie przeszła do liniowej służby sanitarnej w zgrupowaniu *Radosława*. Pełniła służbę lekarską na Woli i Stawkach, następnie w szpi-

"Pamięć Tow. Lek. Wenz. Powstanie Wenz. 357
i Medycyna" W-wie 2003

11/9

tału na Krzywym Kole 4. W ostatnich dniach obrony Starego Miasta została komendantem szpitala Długa 21 – Miodowa 23. Po przejściu oddziałów powstańczych kanałami do Śródmieścia pozostała ochotniczo z rannymi. 2 września o świcie szpital został zbombardowany, zginęło wiele sanitariuszek i rannych. Wśród personelu – osiem sanitariuszek z grupy Teresy Krassówskiej *Joanny* wraz z nią samą. Jako jedyny na Starówce szpital ten uniknął masakry rannych po zajęciu go przez Niemców. *Dr Przemysława* zorganizowała upozorowanie szpitala na cywili-ny przed wkroczeniem oddziałów niemieckich, a następnie kierowała ewakuacją rannych; jej autorytet, opanowanie i spokój oddziaływały nawet na Niemców. Do ocalenia szpitala przyczyniło się także wstawiennictwo rannych Niemców leczonych tu starannie. *Dr Maternowska* towarzyszyła kolejnym grupom ewakuowanych rannych i później też otaczała ich opieką.

Po wojnie podjęła ponownie pracę w Domu Małego Dziecka w Kларыsewie. Aresztowana w 1945 r. została wkrótce zwolniona. Na przechowanie powierzono jej archiwum Kedywu. W następnych latach przechowywała je bądź u siebie, bądź u osób zaufanych. Pracowała w konspiracji w organizacjach „Nie” i „Win”. Czując się zagrożona, przekazała archiwum Zygmunтови Ziemięckiemu *Galązce*, dawnemu dowódcy jednej z kompanii bat. „*Miotła*”. W 1949 dr Maternowska została aresztowana; dopiero gdy dowiedziała się, że archiwum zostało odkryte, przyznała się do jego przechowywania. W 1951 została skazana na 15 lat więzienia i była przetrzymywana na Mokotowie, w Inowrocławiu i w Fordonie do 1956 r., gdy została po kolejnych amnestiach zwolniona. W dwa lata później Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej uniewinnił ją.

Pracowała później przez kilkanaście lat jako specjalista w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie. Zmarła 12 XII 1990 r.

Odnaczona za pracę w konspiracji i Powstaniu Warszawskim Krzyżem *Virtuti Militari*, Krzyżem *Walecznych* i *Złotym Krzyżem Zasługi* z *Mieczami*. *Kapitan AK*.

*Opr. Ewa Orlikowska-Krasnowolska
na podstawie danych Fundacji AK w Toruniu*

Pamiętnik Tow. Lek. Warsz.
Powstanie Warszawskie i Med. Wydanie II
Wyd. Tow. Lek. W-wa 2003

AK
KG
Kedyw

T. 1653/WSK

MATERNOWSKA Zofia
ps. "Przemysłowa" "ki"

V Nazwiskowe karty informacyjne

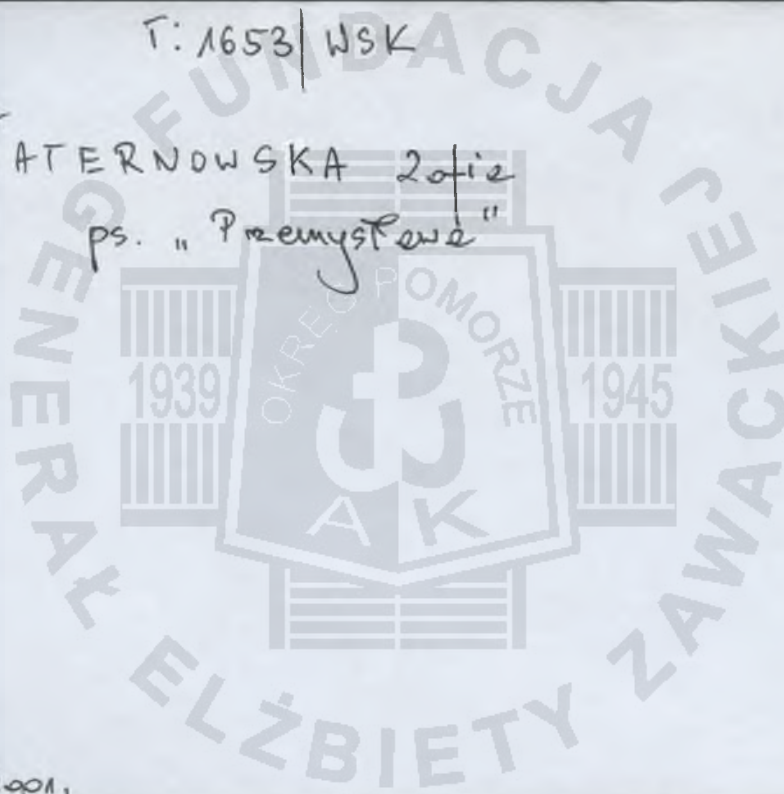

i

T: 1653 | WSK

KG
Kedyu

++
MATERNOWSKA 2ofiz
ps. "Przemysłowe"

D.K. - X 2001.

Maternowska Zofia Maria

Ur. 15-01-1900

Specjalność: chirurgi i pediatra

Stanowiska:

Warszawa-Institut Matki i Dziecka

Krukienice K/Lwowa

*Kartofele Osob.
Leczenie 6-76*

FOTO

NEGATYW

Źródła:

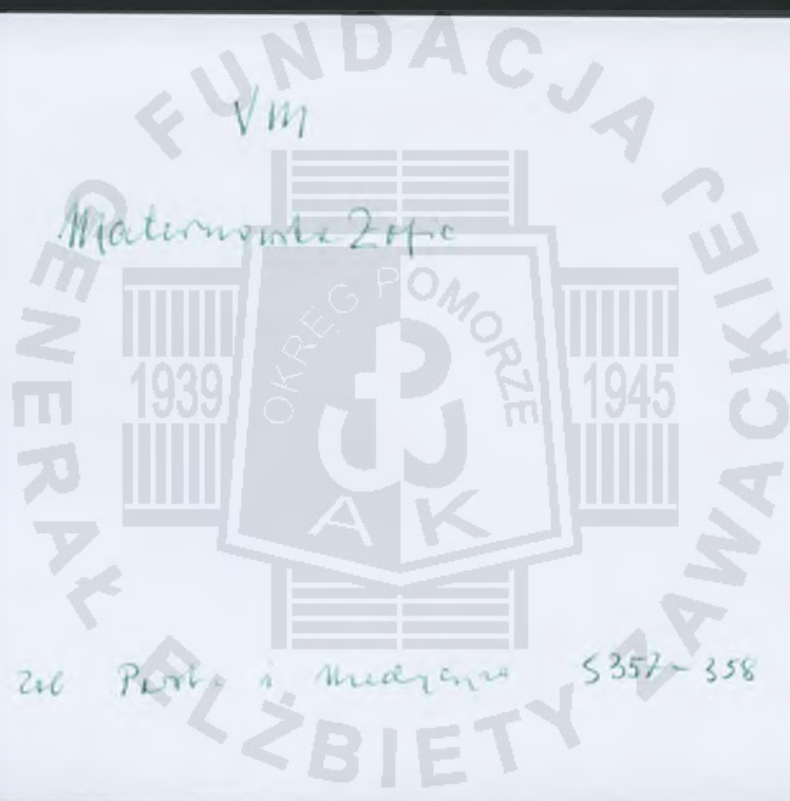
1934 Mat. do bibl. piśm. Kobiet pol.: s. 166

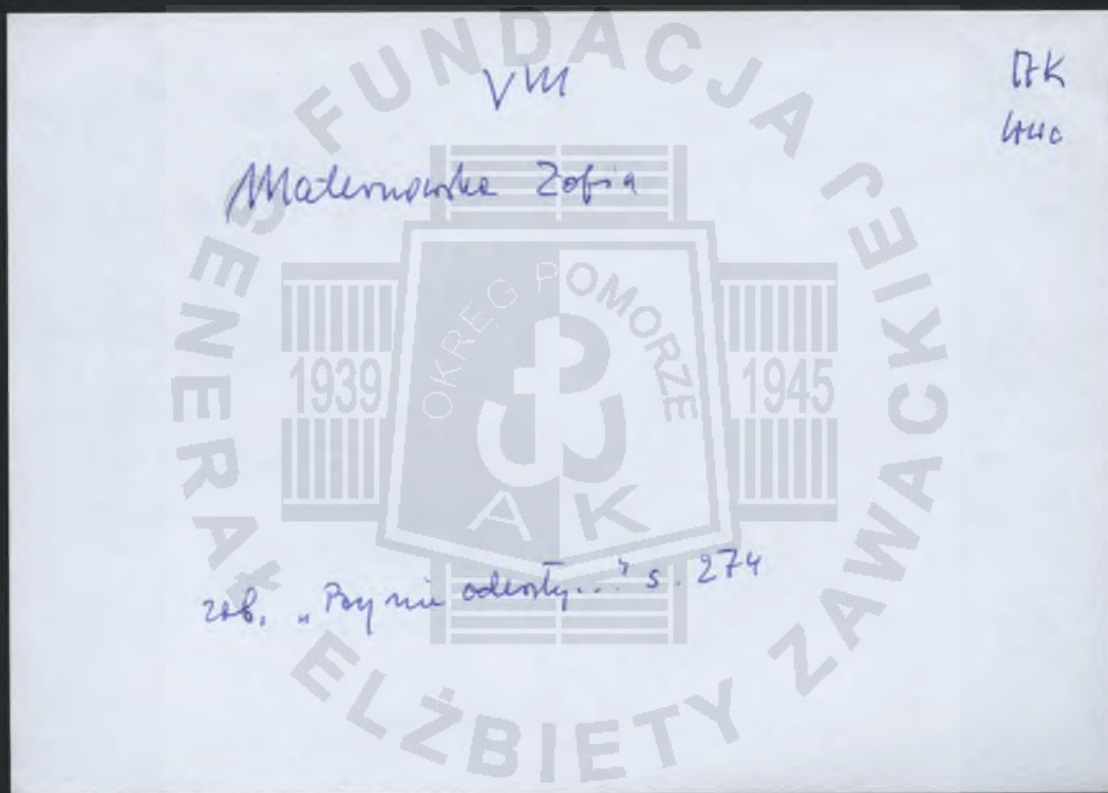
1936 Rocznik Lekarski RP: s. 64

VM ✓ *Miotła, Jarek*
Maternowska Zofia (ur. 1900), „Przemysława”.
Urodzona 15 I 1900 r. w Krukienicach, woj. lwowskie. Ukończyła studia na Wydziale Medycznym
Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Od 1933 r. kierowniczką Ośrodka Zdrowia i lekarz
szkolny w Borysławiu, od 1938 r. kierowniczką filii Domu Dziecka w Klarysewie koło Warszawy.
Od 1940 r. w harcerskiej służbie sanitarnej. Od jesieni 1942 r. do VIII 1944 r. szef Oddziału
V Kedywu KG AK. W Powstaniu Warszawskim w sanitariacie zgrupowania „Radosław”, następnie
w szpitalu przy ul. Długiej 23. *5.448*

Po wojnie w kraju. Mieszka w Warszawie.
Odniesiona Orderem Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi
z Mieczami.

Zob. M. Wey Kwanisz u Pomocno Słonia AK 1939-41 - Nr 180 5.449

AK
Warszawa

VM

MATERNOWSKA Zofia

kpt dr "Przemysław"

przewodząca Kancelarię zgrupowania

"Radosław" Komendantka szpitala

przy ul. Długiej 23.

zob.

Oddział Powstania Warszawskiego

Zespół redakcyjny

Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych

Warszawa 1987

QRut
03.2002

str. 35

Przemysław

nr 15 I 1900, lekarz Zyrardowie "Radonów"
jako lekarz wykazała wyrobki walerii. 4 pierwszą
linii, pełne zapalenie i powiększenie kolanek pro-
-stacy ramnym. Dnia 10 VIII 1944 pod silnym
odmian uszkodzenia wyznacza wreszcie z Refin^{po 825} i
Halim z oparciami berykady na Okopowij
ciężko ramnego z odłamkami. Rozkierem z dnia 12
VIII 1944N odznaczona Kir. Sr. Dnd. VII

— zob. liście Zawskiego po 828.

22. VII 1944N odm. KW - per 827

Σ 2 I 2012

T: 165 3 | WSK VM

KG AK
Warszawa
Kedyw

MATERNOWSKA ZOFIA - ps. "Przemysława"

Ur. 15 I 1900 r., w 1920 r., w służbie sanitarnej Małopolskich Oddz. Armii Ochotniczej.
Lekarz pediatra. W 1940 r. w harcerskiej służbie sanitarnej, od jesieni 1942 r.
szef oddz. V KG Kedyw łączność wewnętrzna i terenowa.

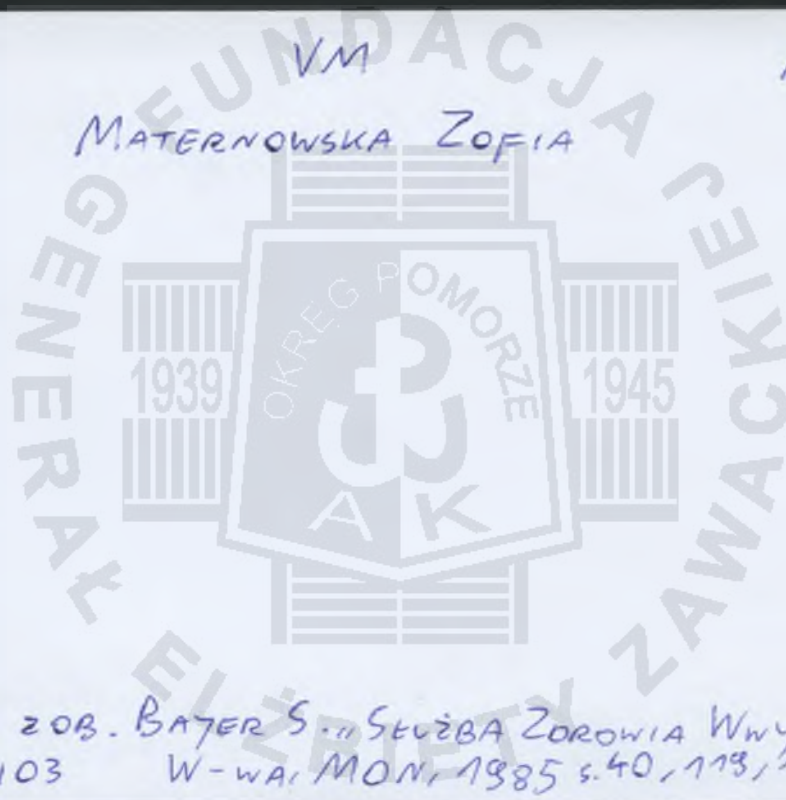
Źródło: Tomasz Strzębosz, Oddziały Szturmowe Konspiracyjnej Warszawy
1939-1944, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1983, s. 23, 122,
128, 129.

Z.Kotowicz' 001

VM

AKKG

MATERNOWSKA ZOFIA

ZOB. BAYER S. "SŁUŻBA ZOROWIA W WY..."

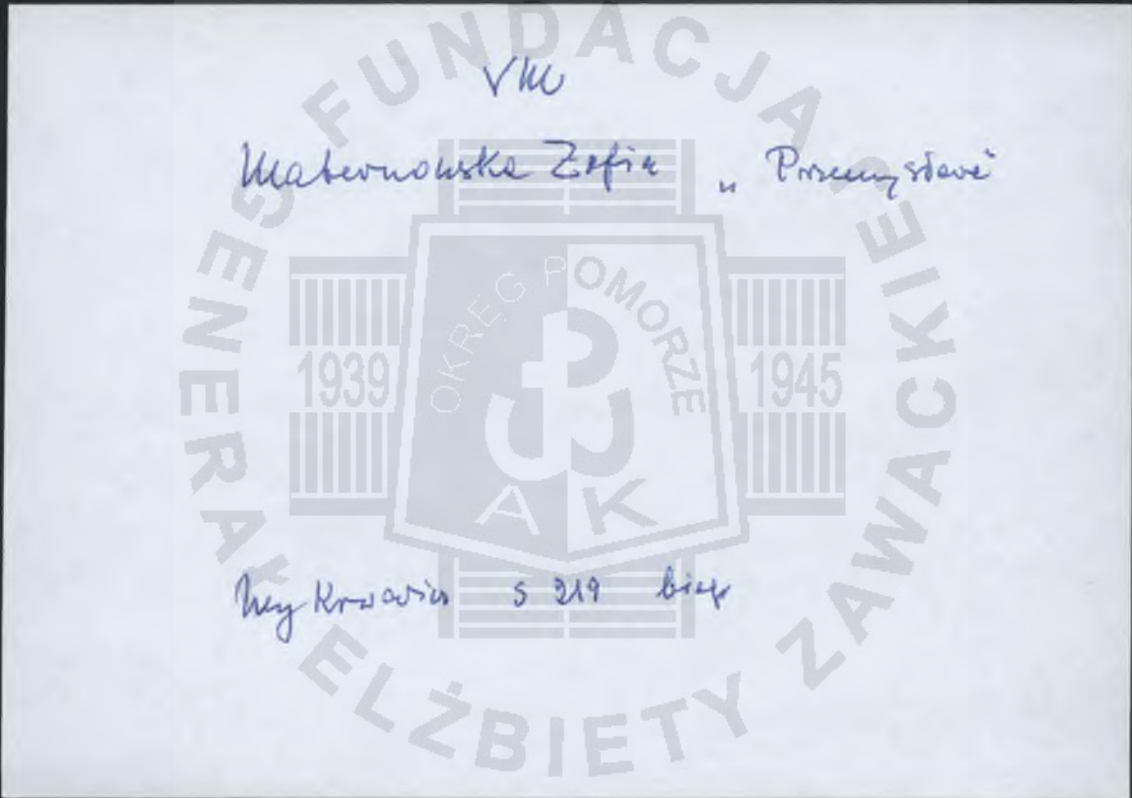
ŻMIK.X103

W-wa, MON, 1985 s. 40, 113, 123, 274

por. 828 s. 138

Przemysław, ur. 15. I. 1900 lekarz Zgru-
powanie „Radość”. Jako lekarz wykazał wy-
sokie walory. W pierwszej linii pełne zapamię-
cia, poświęcenia. Kobieta pomocy rannym.

Dn. 12. VIII. 1944 pod Słupą ogień wzdłuż
wybiega rannym z Reginą; Haliną z opuszczo-
nej latynki na Okopowej ciężko rannego
żołnierza. Rórkami z dn. 12. VIII. 44 odru-
czenie Kupień Szabany O. VM
zob. Kierownicy XI 07

AK

V m?

Maternowska Jofia "Brenystawa" dr med.
w konspiracji. Kier. Toruński Kedywu K 9

St. Maruszkiewicz - J. Maruszkiewicz "Radosław" etc.
lata 1994 b.w.

JN-K

s. 292

Vm

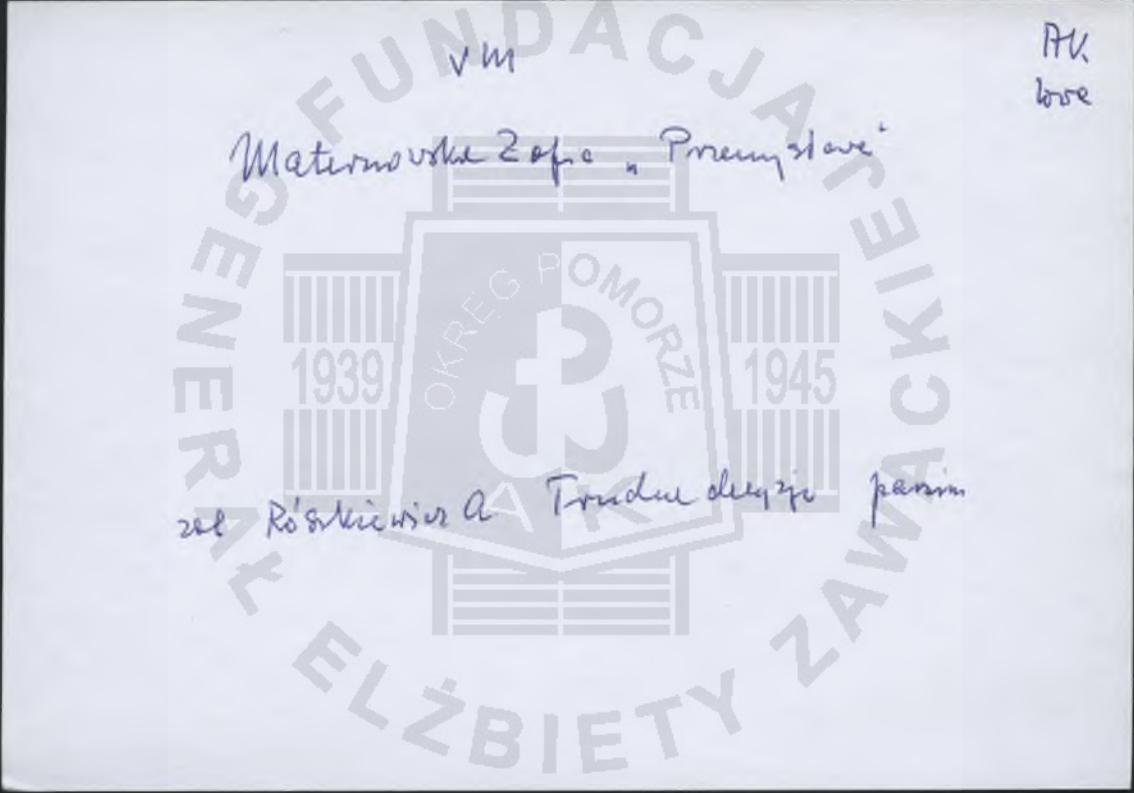
Matematyka Zefr. „Przemysłowe

PK
WiN
kwr

W dniu 5 VIII 1945 rok Rybicki Józef skontaktował
z kadr. techniczn. w/w. obrot. centr. „Przemysłowa” a przez nie skontaktował się
z refer. w/w. obrot. centr. „71” - „Lotniczy”
dotycząc produkcji metalic. kolumny pływ. „Lodowice”
(F. III)

Zmian W: II J. VII. VI s 819, 45

PK
bore

VM

Maternowska Zofia - Przemyslaw

1939

OKREG POMORZE

1945

zob. Rostkiewicz A - Trudna decyzja - panin

i

AK
W-wa

MATERNOWSKA Zofia
ps. "Zosia", "Przemysława"

Szef łączności wewnętrznej w KEdywie.
W czasie pierwszych dni Powstania na
Woli przechodzi do sanitarium na
własną prośbę.

zob.: RUDOMINO Joanna: T.441/WSK

HStol
2/02.2000

i

AK
12-002

MATERNOWSKA Zofia

ujr. lekarz
ul. 5, w. 12659

zob. P. Paszowska, Order Virtuti Militari
i Jego Rewolucji
Hallmark Press, Miami, Florida, USA
str. 586, 1992

12.12.99

		T. 1653 / WSK	Mr. Karty 310
1	Nazwisko	Maternowska	
2	Imię	Zofia c. Teofila	
3	Data ur./rozmię	15.01.1900	
4	Stopień wojsk./tytuł	mgr. / lekarz	
5	Organizacja	PK	
6	Przyklat org./jedn.	Okr. Kedyw Komenda Gł.	
7	Funkcja	lekarz	
8	Mr. Kryża	12659	
9	Łródło	100126/1 i uchochstwo	

Vm

PK
1700

Matematyka Zapa "Przemysław"

s. 55 lekarka z szpitala Miódowa 23 wstała
z ciężką rannymi

s. 60 Szpitalum na Przemysław Roli 4 opiekunów
na dw Przemysław, pediatra. Paroni dlatop,
ze znowe miała pod swoje opiekę dzieci, ma
w raku spokój, ciepłoci, czułości, piqgosty, zq
delikatne i obejmujące palni tyde rannymi,

M. Wólczycki, M. Sztwarska "Szpitalu"
s. 55, 60, 61

verte

jakby chciała wrócić iść na kotłownię i pokłócić się, ma
dobrze rytm, domosiana okularki, czarne preparaty
na woskach, które chwyta na drzewach siwie, mianickie
ni i prochemia tek omle, że każdy odwraca za
mie, głębi i nstancje się do miy... *Spisze*
Mamka Zewomlic, cdohe pisania u pensjonatku,
Dr Maternowska współpracowała z szpitalem
w Wamami Fukura.

i
UM
MATERNOWSKA Zofia

AK
W-VE

Na zakończenie chciałabym serdecznie podziękować dr Zofii Maternowskiej (ps. „Przemysława”) za pomoc, jakiej mi udzieliła w przygotowaniu tego spotkania. O dr Maternowskiej, która nie mogła przyjść na naszą dyskusję, tak pisze Stanisław Podlewski w „Przemarszu przez piekło”: „Nad ranem przyszła do szpitala dr. Przemysława (Zofia Maternowska); otrzymała od plk. „Radosława” rozkaz objęcia kierownictwa tego szpitala. W największym napięciu oczekiwano tu wkroczenia Niemców. Doktor „Przemysława” czyniła wszystko, aby ulżyć rannym w cierpieniach, poprawić ich samopoczucie i wreszcie — przygotować na wkroczenie Niemców. Zwróciła się do dziewcząt. — Zróbcie porządek, aby Niemcy nie powiedzieli: „Polnische Ordnung”.

Kilka dni później ostatni rozkaz dowódcy grupy „Północ”, wydany w Śródmieściu, przyniósł dr „Przemysławie” Order Wojenny Virtuti Militari...”

D. Kw. II 2002.

206. WTK
„Kobiety w Powst.”

Nr 31
w Powst.

3 VII 1945
Warsz.

T: 1653/WSK

NIE

Maternowska Zofia „Przemysłowa
Kier. Techniki wewnętrznej” Obszar Centralnego
NIE

Łata A.W. Niepodległościowe podziemie robotnicze...
Czeszchowa 1993 Br. Of. Wyd. 1944-56
s. 42

J.N-K

i

UM

AK
w-ue

+ MATEKOWSKA Zofia
ps. „Przemysłowa”

- Celarz; w czasie powstania w Szpitalu
Półowym Nr 2 chirurgicznym (Miodowa 23)-
me + 300 miejsc-czynny do 2 IX 1944; po upe-
dku Starówka pozostałe w Nr 2 ciężko
rannymi; 20 sierpnia 2 IX 1944 wraz z rannymi
i personelem zamordowane przez oddziały SS
i wieszców.

Zob. „Ludność cywilna w P.W.”, T. 1, 621,
s 463, 466

D. 16. 5101

i

T: 1653/WSK

MATERNOWSKA Zofia
pn. "Przemysłowa"

AK

Kom.
Obiz.
Wawiz.

- kierowała systemem neutralnym
w Referacie WSK Obizoru Wawiz u
Kom. Obiz. (referentka neutralnej)

J. Gładysz - Gołębiński: "Obizor Wawiz w AK",
Lublin 1992, 7.124

DKv. 2001.

i

AK
W-wa

MATERNOWSKA Zofia
ps. "Zosia", "Przemysława"

Szef łączności wewnętrznej w KEdywie.
W czasie pierwszych dni Powstania na
woli przechodzi do sanitarium na
własną prośbę.

zob: RUDOMINO Jerina: T.441/WSK

HStol
2102.2000

omyp u E-2

AK
K-002

MATERNOWSKA Lofia

ujr. lekarz
ul. 5, w. 12659

zob. P. Peszowski, Order Virtuti Militari
i Jego Kawalerowie.

Hellmuth Press, Miami, Florida, USA
str. 586, 1992.

12.12.99

0 mye. u E2.

Ł. Kedyw

"Przemysława" MATERNOWSKA Zofia

Szef Oddz.V Łączność wewnętrzna Kedywu.,
krypt."Łąka" od jesieni 42 do 44 r.

Źr. T. Strzembosz, Oddziały szturmowe konspi-
racyjnej W-wy.

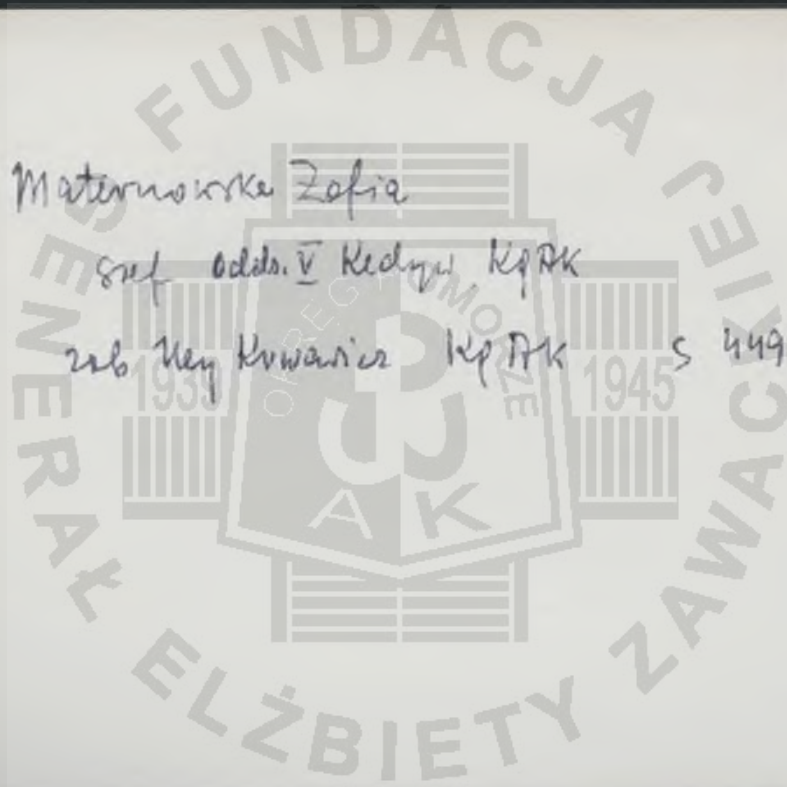
H. Martin - VIII - 2003r.

Kp PK

Maternowska Zofia

szef oddz. v Kielce Kp PK

zab. Nę Kwarcia Kp PK S 449

T: 16 53/1452

AK
Warszawa

Maternowska Zofia, dr

ps. "Przemysława"

- w czasie Powstania Warszawskiego pracowała w szpitalu na ul. Długiej 23. Pozostała z rannymi po opuszczeniu szpitala przez lekarzy - oficerów. Leżeli tam również ranni Niemcy. Przeżyła zajęcie szpitala.

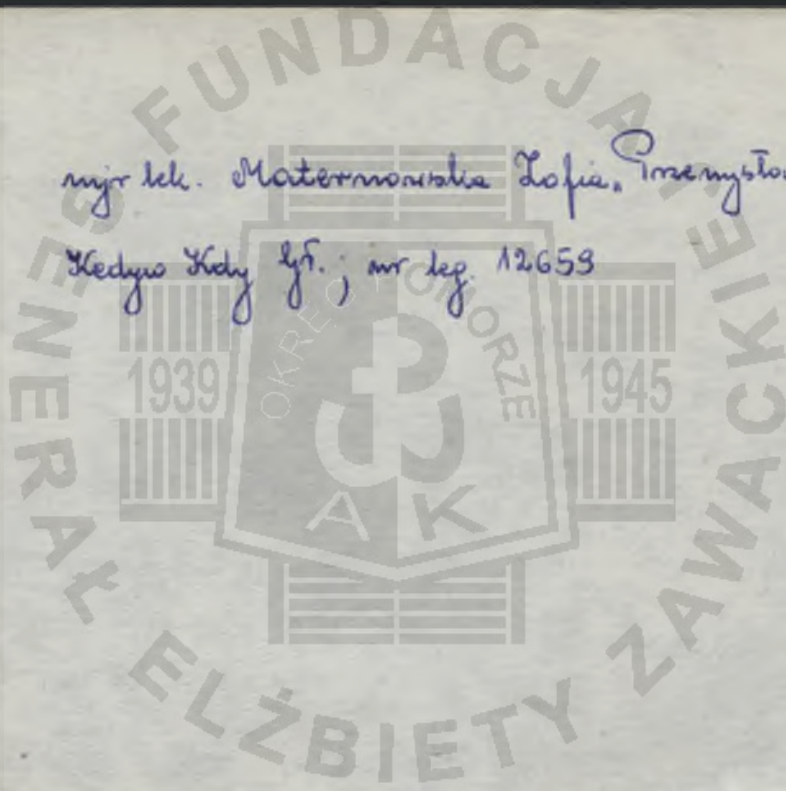
Źródło: S. Mazurkiewicz, "Jan Mazurkiewicz -
- Radosław - Sęp - Zagłoba", s. 292

K.Wojt., 2001.

niyr lek. Maternowska Sofia, Inżynierowa

Kochana Kochy l.f.; nr leg. 12653

Maternowskiej 2 SPP w Londynie

Maternowska Zofia ur. 1900r., ps. "Przemysława" - dr med., kpt. AK/WP;
m.in. w 1920r. medyczka w czołowiec sanitarniej Małopolskich Oddziałów
Armii Ochotniczej; 1927-39 lekarz pediatra w różnych instytucjach
społecznych; 1939-42 lekarz oddziału Domu Sierot im. ks. Boduena w Kła-
rysewie, od końca 1940r. w harcerskiej służbie sanitarnej, od jesieni
1942r. szef Oddziału V Kedywu K-dy Gł. AK. Mianowana do stopnia kapita-
na rozkazem D-cy AK 871/1 z dn. 23. IX. 1944r.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI - MATER, NOWSKA Zofia

.....
P. 1653/WSK

I/1. Relacja, k. 2+2, s. 1-4

I/2. Materiały uzupełniające relację

II. Dokumenty nie związane bezpośrednio z relacją

III. Inne dokumenty -

IV. Korespondencja bieżąca

V. Nazwiskowe karty informacyjne

VI. Fotografie

J 1653/4 SK

1869

Siofina ...

1. N. Maternawska

2. I., ps. Zofia C. Teofila "Przemyslowa" #21

3. ur. 15.01.1900 1. Bagny 2. Rymanowski 1916-1918 2m. 12.10.1990

4. st. mąż lek

5. Org. A.K.

6. przydz. Kedyw K. G. Okr. 339 26b Kierownik Porobu

7. funkcje lekowna

Gellest

SPD 8. nr 12659 (zakl. ...)

nr. beauty 3MD

9. zr. protab 1 i ... walc. d. stwo. 1. Kewol. 5. 5.87. 7.20. ... 29. - 30.8.94

nu S PP

IPK 22 Sude

AK 1008

1. Henci. Maternowska Zofia, Moj Lekarz, 126 59. J., AH, Hedy, Gto. Przempl. s. 586, 720

2. HH 1978/79 / MHHI ^{Silwa, S. K.}

3.

4.

5. SPP neryfikacja.

6

7 Komonowska Epilary s. 17

8

9 Zarzadzanie pi... s 247 ^{siępn}

10

11

12

13

14

15

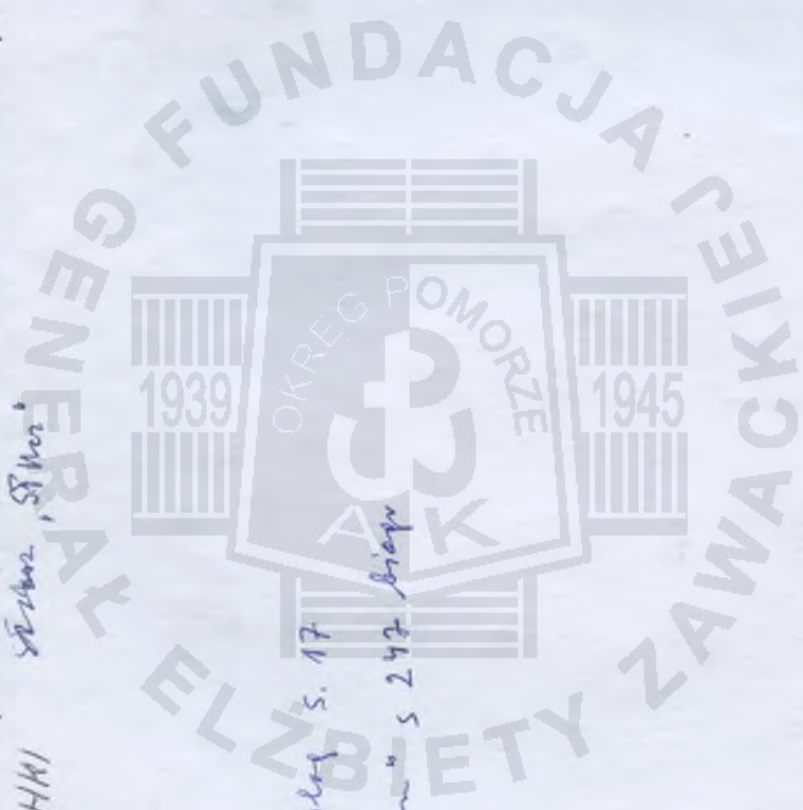
16

17

18

19

20

Pracownice, strimowal # Zalmaru " the podleglosci

MATERNOWSKA Zofia

